

కామమంజరీ పరిణామమంజరి
(చిత్రనాటకము)
1933-34

అది

కవచకామమంజరి ప్రతిపాద

విద్యాభ్యాసకామమంజరి కవచకామమంజరి,

విద్యాభ్యాసకామమంజరి కవచకామమంజరి

విద్యాభ్యాసకామమంజరి కవచకామమంజరి

కవచ

విద్యాభ్యాసకామమంజరి కవచకామమంజరి

విద్యాభ్యాసకామమంజరి

విద్యాభ్యాసకామమంజరి

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

కామమంజరీ పరిణయము

(వీ థి నా ట క ము)

ఇది

పల్నాడుతాలూకా శ్రీగిరిపాటి

సరికొండ రామరాజకవిచే రచియింపబడి,

నరసారావుపేట తాలూకా కొత్తపల్లి పురవాసుడగు

కోమటినేని వీరయ్యగారి ద్రవ్యసహాయముచే

తె నా లి

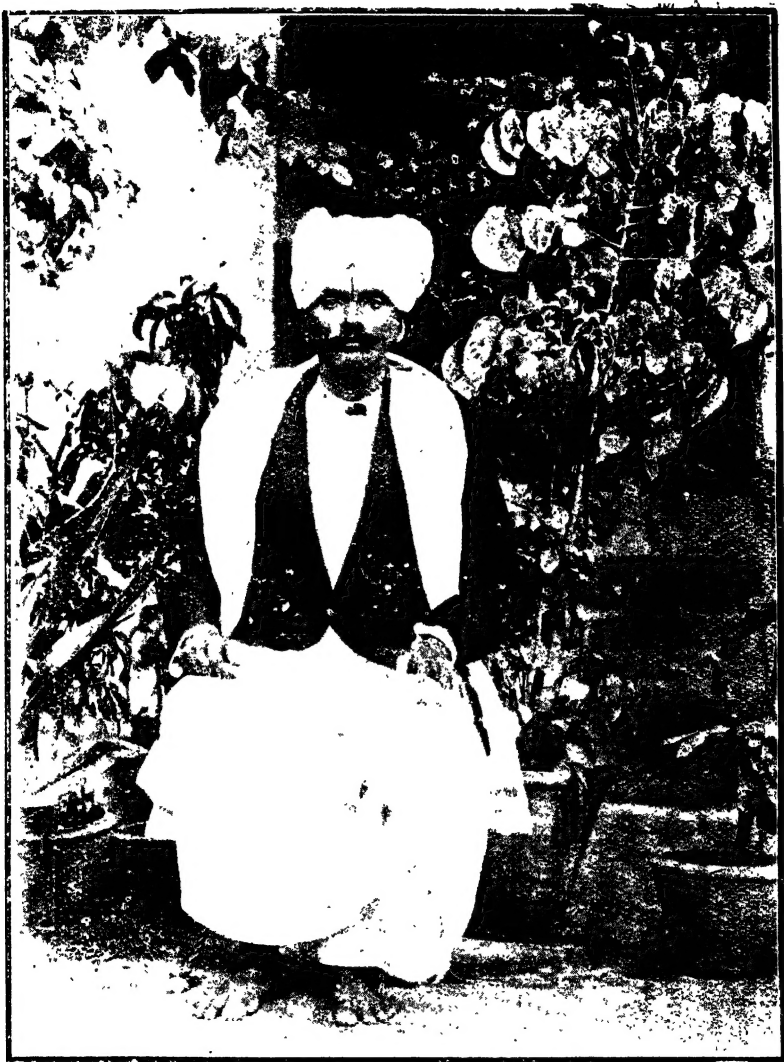
రజత ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడి

ప్రకటింపబడియె.

ముదటికూర్పు 500 ప్రతులు.

కృత్తికర్,
 మహానా జుమ్మి కోమటి నేని వీరయ్యగారు.

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼.

శ్రీమత్పరదేవతామైనము.

ఈ కవితే రచియింపబడిన చిత్రాశ్వుచరిత్రము నా నేత్రోత్ప
వంబుగాఁజూచితి నందెచ్చీటేని కొలఁది దోసములు వాసిండుగాక.
దననేమి గుణబహుళతకావ్యము దర్శనీయమే యగుచు !

కలంకితుఁడు తుముదబుధుఁడు ప్రళంసాస్థానమగుట నిరూఢ
ధర్మమేగదా !

మధురిమము ప్రౌఢిమము, అక్షరవిన్యాసమున ఆమూలాగ్రము
వ్యాసంగించుచుండెను !

మధుర మకరంద ఝరీపరిణామముచే సుకవితాధార సాబగు
లినుచున్నది !

ఆయుష్మంతుఁడీ వ్యవసాయమున నిరంతరాభినివేశ ధీవిషముఁ
డగుత మని వల్కెదను.

ఇట్లు,

వారణాసి సీతారామశాస్త్రిలు,

నై యాకరణి, బెజవాడ.

27-5-26.

తెనాలి.

తెనాలి,

28-5-26.

శ్రీ సరికొండ రామరాజుగారు రచించిన చిత్రాశ్వుచరిత్రముఁ
దిలకించితిని.

అందుఁ గవిత్వము లక్షణయుక్తమయి, సరసమై యొప్పు
చున్నది. భావములు హృద్యములుగా నున్నవి.

ఈ కవితావతంసుఁడు కవితాతత్త్వమునఁ జక్కని పరిశ్రమ
చేసినట్లు తెలియకపోదు.

ఇట్లు,

మహాకవిబ్రహ్మ,

బలభద్ర బాలచెన్నయ్య.

శ్రీ హయగ్రీవాచనము.

కానుమంజరీపరిణయము.

శా॥ శ్రీసీలాంగఘంబునన్గనకపుంజేలంబుకొమ్మించువా
చానాదంబలగర్జితంబతిపిశిష్టవాతనస్యంబుపై
నానాభంగిఁ గటాక్షన్యస్త్రిగురియుఁ నాముసునిత్యాశితా
ధీనున్గోమటిసేని వీరయను సంశ్చిపున్దగజ్జేయుతా

శి వ పార్థ న ము.

ఉ॥ శ్రీమహాశాసరస్వతిశః చీముఖవిర్జరభామలాత్మల
స్తేమరకుండఁ గొల్వమది • నిఃపుటనించెడి పార్వతీసతి
స్నామమెలగ్నఁగలయు • శంభుఁడు కమ్మకులీనుఁడైనమా
కోమటిసేనివీరయకు • గూర్చు సమంచి తపిష్టశిర్ధుఁ

బ్ర హ్మ పార్థ న ము.

మ॥ చతురాస్యంబుల వేదనాదములు భా • సవీరిజన్మించనా
యతవాతావాతిఁ గల్లునావయుతఁ • ధాశ్విన్దగన్వోల్చు ప
ర్వతమున్నోలి పయోజవీరిమునుల • వ్యాఙ్ముతుల్పేయ వా
క్సకోతోఁగొల్వగు నల్పవీరయనిల • జైవాత్మవిజ్ఞేయతా

— శ ర స్వ తి పార్థ న ము. —

చ॥ నయముగ నేనొనర్చగల • నాటకమందున వీనిపాకము
నయమునఁగూర్చి ముద్రసన • రాజవిధంబున సంచరింపుచు
స్వయమారమైన కొత్తపలి • పట్టణవాసలనొప్పునట్టి వీ
రయకుసమస్త శాస్త్రముఖ • రార్థములన్నమ గూర్చుభారతీ

వి ఘ్నే శ్వ ర ప్రార్థ న ము.

కం॥ శరజన్మనకునుభై రవ
వరునకువీరునకువగ్రభవుడగుచును శం
కర పార్వతులను దనిసిన
కరిముఖునుతియింతువిఘ్నఃకారణుడగుటన్

హ ను మంతు ని ప్రార్థ న ము.

మ॥ బలవద్వైరికృతాంతు సన్నతగుణః వాత ప్రశాంతుస్తయా
కలితస్వాంతుసురూప నిర్దితరతీః కాంతు సఖూత్తంసుని
ర్మలపాదాబ్జవిశాంతుసూరి నుతధీః మంతున్ లావంతుమా
బలవంతుస్త్వనుమంతుఁగొల్తు శుభసంః భావ్యంబుఁ జేకూరగన్.

క వి ప్రార్థ న ము.

సీ॥ వల్మీకజాతుని య్యానునిక్రిహద్వః
గర్జామృతకవీంద్రుః గాలిదాసు
భవభూతిఁదండిభాః రవిశివదాసుఁ బా
ణనిభట్టనారాయ యానిమయూరుఁ
బిల్వణువామను మల్లణుశివభద్రు
సామిల్లినసుబంధుః హేమచంద్ర
భట్టగోపాలునిఁ ప్రవరసేనునిమాఘ
పరరుచిరాజశేఖరుమురారి

తే॥ గీ॥ మొదలుగాఁగల్గు గీర్వాణముఖ్యకవుల
పాదసరసీజములు మదిఁబ్రస్తుతించి
ప్రాథతరమైన యాంధ్ర ప్రాంత బంధములను
లలి నొనర్చిన నన్నయగా దులనుఁదలంచి

వీధినాటకము.

—♦ కు క వి ప రి హా స ము —

మ॥ విరతి ప్రాసనుశబ్ద గుంభనరసా ♦ విరూపత భావక్రియా
కరణార్థధ్వనిరీతి శయ్యలమహా ♦ కావ్యంబులన్నత్కవీ
శ్వరులు నైప్పుగఁ దుష్కపుల్బదులు జె ♦ పృష్ఠాతురెట్లంటిరా
హరుఁడు న్నాడవమాడ నాడవే నమ ♦ స్తాశా పిశాచంబులుక

—♦ గు రు పా) ర్థ న ము ♦—

మ॥ ననుఁగారుణ్యముచేత శిష్యుఁడని యా ♦ నందించి రావించి ।
రినవిద్యలదివించి సత్సభలఁ గీ ♦ ర్తిన్నాకుఁగల్పించి మిం
చిన నద్దేవలి సోమనాథగురుని స్మృత్యుక్తు నిన్పాత్రతో
ధనునిన్గొల్తు నిరంతరంబు బుధవం ♦ ద్యస్వామియంచున్బువిక

—♦ గ్రం థ క ర్త వం శా వ లి ♦—

సీ॥ వసుధఁ గోమటిసేని ♦ వంశుండు వీరయ్యఁ
దలఁపనేపుణ్యాత్ముఁ ♦ చాతయయ్య
అతులిత వేంకటప్పయ్య ధార్మికశాలి
దయమీఱనేధీరుఁ ♦ దండ్రియయ్య
ఘనసురూపంబునఁ ♦ దనరిన యాదమ్మ
తగవొప్ప నేధన్యుఁ ♦ దల్లియయ్య
సరసఁబ్రీవతా ♦ చారిణి కనకమ్మ
పరిగనే శుభమూర్తి ♦ భార్యయయ్య

తే॥ గీ॥ చారుకీతల యుతవారి ♦ పూరమైన
బావిఁద్రవ్వించి యేదానిబరఁగిర్తి
అట్టికోమటిసేని వం ♦ శాబ్ధిచంద్రుఁ
డైనవీరయ్యయొక్క నాఁ♦డతిముదమున

కం॥ మతిమంతులైన పాఠో

హితబంధవ మంత్రిసుభట ♦ హితులాదిజనులుక

కామమంజరీ పరిణయము.

కుతుకము నదననుఁగొల్వఁగ
శతమన్యునిఁబోలి కొలువు • నల్పుఁఁబ్రీతికొ

కం॥ తనమేనమామకొమరుఁడు
ఘనకీర్తిదిగంతకుండు • గామాధ్యక్షుం
డనుపమ విద్యాశీలుం
డనఁదగు గంగూరికోట • యనుఁగనిపలికె

కం॥ వనము కృతినగ్రహారము
ధననిక్షేపంబుఁ జెయ్యఁ • దనయుఁడుగుడియు
న్వినసప్త సంతతులునివి
యనఘా కృతి వీనిలోన • నధికతఁజెందుక

తే॥ గీ॥ అట్టికృతిఁబొంది యశమొడి • గట్టికొనఁగ
వలచియుంటిని సత్కవి • వరునిఁదెలుపు
మనఁగఁ గోటయ్యసంతోష • మావహిల్లఁ
బలికెమాధుర్యమైన సం • భాషణములు

సీ॥ గురిజాలసీమ శ్రీ • గిరిపాటి వాసుండు
సరికొండ వంశాబ్ధి • శశిధరుండు
రాణించుఁ గోటము • రాజ కుమారుండు
సున్నరాజునకును • నొదరుండు
పరికింపఁ బిచ్చమాం • బాగర్భ జనితుండు
హరిపాదభక్తి త • త్పరయుతుండు
తతసోమనాథ పం • డితివ్యా శిష్యుండు
రామరాజ కపింద • నామకుండు

తే॥ గీ॥ సరససాహిత్యవిద్యాపి • శారదాండు
గలఁడు బిలుపించితాంబూల • మెలమి నొసఁగి
నవరసాన్నదమైనట్టి • నాటకంబుఁ
జేయఁగోరుము నీకీర్తి • జెలఁగుదిశల

వీధినాటకము.

ప॥ అనిచెలిపిన సుతసింది వీరయ్య నన్ను తత్త్వణంబ పిలుపించిరాంబూ
లాంబర సువర్ణ భూషణంబులొసంగి నీపు రచింపఁబూనిన కామ
మంజరీ పరిణయనాటకంబు మత్పురనివాసుండగు శ్రీరామున కంకి
తంబుగా నొసంగుమనిన నేను సంతృప్తాంతరంగుండనై వీరయాభ్యుని
వంశం బభివర్ణించెద నెట్లనిన.

సీ॥ ధర్మమార్గముఁడప్ప ♦ ధర. నధర్మమునఁగా
లూనరు కోమటి ♦ నేనివారు
తమకులాచార స ♦ ధర్మమీటి చరియింపఁ
గానరు కోమటి ♦ నేనివారు
గజరాజవరదుని ♦ భజనమనంబుల
మానరు కోమటి ♦ నేనివారు
కలహించువారలఁ ♦ గని పక్షపాతంబు
బూనరు కోమటి ♦ నేనివారు

॥తే॥ గీ అట్టి కోమటి నేని వం ♦ శాద్ధి పూర్ణ
సోముడనలాక్షుఁగను దృష్టి ♦ సోతనట్టి
కాముడా శ్రీత సుకవిని ♦ కరమనోభి
రాముడనఁడగు వీరయ్య ♦ నాముడవని.

చ॥ నరనగుణుండు వీరయ్య ప్ర ♦ శస్థివహించిన లక్ష్మిదేవిని
బరిణయమాడి యాసతి న ♦ పార సుఖాబుధిఁ దేల్చి ధన్వత
త్పరులగు పుత్రులేపురి ము ♦ దంబునఁగాంచెను మున్ను పాండుభూ
వరుఁడు దయాఘృతైన సుత ♦ పంచకము వ్యవరీతిఁదోషఁగఁ.

సీ॥ నయకాలురైన పేరయ వేంకటప్పయ
వేంక యనరసయ ♦ వేంకటవతు
లను ధర్మభీమపా ♦ లుననకులసహదే
పులకువమానులై ♦ గలిగెరవని

ప్రథితధర్మము భుజా ♦ బలులు విజయములు మ
హాపాయములు వేదాంతవిదులు
అని కవిపుంగవులవనీక సభలలోఁ

బద్ధముఖంబులఁ బ్రస్తుతింప
తే॥ గీ॥ వినియుఁ జుట్టలు సుజనులు ♦ వేడ్క జెంద
దుష్టతతిలోభిమానపుఁ బుణ్యపడఁగ
నెగడిరమలాత్ములగువారి ♦ నిర్మలంపు
కీర్తిదిగ్దంతసంకీర్ణమయ్యె.

సీ॥ అందబద్ధపుమాటఁ ♦ జెందు నిద్రనుఁగను
కలనైన నొకసారి ♦ బలుక లేడు
చెనటులతోఁజెల్పిఁజేయఁజేనాఁడైనఁ
బలుమాటలాడు స్వ ♦ భావిగాఁడు
వరులసామ్యపుడైన ♦ గరళంబువలెఁజూడుఁ
గులధర్మదప్పని ♦ గుణగణుండు
తగినపెద్దలఁగని ♦ దాసుఁడై విహరించు
బహుశాంతచిత్తుడై ♦ పరిధవిల్లు

తే॥ గీ॥ సకల పౌరాణికగంధ ♦ సంఘములను
వినితదర్థము లాత్మలోఁ ♦ బ్రీతిఁజేయు
మానుషయతుండు ♦ కోమటి నేనివంశ
వార్ధిచంద్రుండు వేంకట ♦ ప్పయఘనండు.

ఉ॥ ఇమ్మహి వేంకటప్పయ మ ♦ హి తనయాసమబుద్ధిశాలి నా
దమ్మనుఁ జెండ్లియాడి కుల ♦ ధర్మవిచక్షణు నొక్కపుత్తర
త్నమ్మును వీరయన్గనియె ♦ దైత్యవిరోధి రమాలతాంగి యం
దెమ్మెలుగుల్కు మన్నఘన ♦ హీనగతిన్గనుకీర్తిదోషగణ.

సీ॥ తనకీర్తి కీర్వయం ♦ డనుపమానండయి
తోలుపైఁగవ్వక ♦ మూలకొడిగఁ

దనభైర్యమునకు మే ♦ రుసగంబు సాటిరా
కతి లజ్జగలిగియు ♦ గతులుదప్పె
దనరూపమునకు గం ♦ దర్పుండుసరిరాక
మతిజెసి కృశియించి ♦ యితనుడయ్యె
దనదానమహిమకు ♦ వనదంబుతులగాక

కడువెల్ల బాటూని ♦ గట్టబట్టె
తే॥ గీ॥ అని రసాతలనాయక ♦ ఘనపభాంత
రములఁ గవులెల్లఁ గద్య ప ♦ ద్యములఁదనను
బొగడఁ జగతిని నెగడొందె ♦ బుణ్యగమ్యఁ
డైన కోమతినేని వీ ♦ రయసునుండు.

నీ॥ పుడమియే పతిహిత ♦ సొడఁజూపఁగానీక
నవ్వలోముంచె ని ♦ జాధిపతిని
పద్యయే స్థిరచిత్త ♦ ప్రాణేశురొమ్మెక్కి
గెరలియా ఘనుపేరు ♦ క్రిందుఁజేసె
సర్వమంగళయేశుఁచండికగిరిజయై
మగనిమచ్చికచేతఁసగముజేసె
భారతియేమితఁభాషిణిసతితల

వాకిటనుండి పేర్వాడఁజేసె
తే॥ గీ॥ అనుడుఁబుడమినిలక్ష్మిని ♦ హైమవతిని
వాణినిహసించి వీరయ్య ♦ భార్యకనక
మాంబపతికిని సంపద ♦ లృటిఘనంబు
బలవిశేషము యశమునే ♦ ర్పడనొసంగు

ఉ॥ అకనకమ్మయందు సుగు ♦ కాధ్యుడు వీరయ వేంకటప్పయ్య
స్మీకరుఁడైనరామయ్యను ♦ సింహబలుండగు నానరయ్యన
స్టోకమణిషుడైనయె ♦ దొల్లివృధాసలియందు పాడురా
జాశరమైన పుత్రతీర్త ♦ యంబునుగాంచిన టిలిదోవఁగఁ.

కం॥ ఘనలగు వారలలోపల

ననఘము శ్రీవేంకటప్ప యాఘ్నిఁడులక్ష్మ

మ్మను పెండ్లియాడబంధవ

జనతదిదగుననుచు మెచ్చే యగతీస్థలిపై

వ॥ ఇవ్విధంబున స్మృతిపతివంశం బభివర్ణించి నేను రచియింప బూనిన
కామమంజరీపరిణయమునకుఁగఢా విధానమెట్టిదియన

తే॥ గీ॥ విక్రమార్కుండు యదనమంత్రవిద్యఁదివ్వె

గంబమునకునుఁ బాణము యత్కలికనొసఁగి

దానితోనొక్క పతిభక్తిఁ యబూనుసుదతి

కథవచింపుచునదివ్వె యగంబమనియె.

వ॥ రాకేంద్రా శృంగారాది నవరస ప్రధానమంజనంబగు నొక్క
యితోహాసంబు మద్దవన చాతురీధురీణత సరింగింతు

ద్వి॥ విరివిగావినుఁడిసా యీరవంగాది

వరదేశ్యములలోన- యర్థిల్లుచుండు

కొమరై నయుత్తర యక్షరచేశములను.

రమణీయమైనయా యాప్తంబులందు

పొంధుగాత్రినాగ యపురమొప్పచుండు

అందంబునను నయో యధ్యక్ష బొమ్మ వెట్టు

ధనదునిపురమును యదగనిరసించు

ఘనమైననాకంబుఁ యగనినవ్వుచుండు

ధరణినాపురినేలు యధర్మధ్వజుండు

నరవరాధ్యక్షుండు యనయకోవిదుండు

దీనావనుండు సం యదీపితకరుండు

మానధనుండు న య్యగ్భూషణుండు

కందర్పసుందరా యకారుండుఘనుండు

ఇందీవరదళాక్షుఁ యదీనకాంతిశాలి

యొకనాడు సభఁజేయఁ జూపుటకై న
 సకలతంబుగఁజూచి ఁ ఫణిహారుఁడొకడు
 మునుముందు సభఁజూచి ఁ మోదంబుతోను
 ఘనకొత్తవల్లిరా ఁ ఘననిధ్యానించి

దరువు—సావేరిరాగము. ఆదితాళము.

వేల్పిపాణివచ్చెను - ధర్మధ్వజఁగొల్పఁగ వేల్పిపాణివచ్చెను -
 వేల్పిపాణిబుధ-మిత్రుఁడగుచుఁ బల్కితంబుగఁ దన-వేల్పముఁదివ్వచు
 వేల్ప—

మొలకమీసముదువ్వచుఁ - దలపైవమెఱయఁ - గలికతు
 రాయిదిద్దుచుఁ - గిలికలనవ్వచు - వలఁగొనిమనుజులుఁ - బిలచినబలు
 లుకకఁ - గులుకుచుఁబిరబిర - వేల్ప—

పూనికొత్తవల్లిని- నివసించుఁగోమటి - నేనివీరయనుఁ జల్లని
 జానఁగుజూపుల-సంగక్షించెను- జానకిరాముని-లోనదలంచుచువేల్పి.

పః ఇవిధంబునవేల్పహస్తుండు సభామంటపమునకువచ్చి మార్తాం
 డుని పగిదిద్దుర్నిరీక్షుండై నిలువబడియున్న నచ్చటనుండు ఫణిహారుండు
 ఓరీ యెవ్వఁడవురానీవు అడుగుండె పిరికికండలేక సభామండపము
 నకుఁ ద్వరితగతితో వచ్చుచున్నాఁడవు. నీరామమెద్దియో నీగ్రామమె
 ద్దియో సకలంబు వికలంబులేక సుకరంబుగాఁ జెప్పమురా యోరి.
 శహబాసు నాపూర్వోత్తర మడుగుచున్నావా, మందిది చెప్పుచున్నాను
 వినరా. నిత్యసత్యవ్రతుండు సత్వనయవ్రథాప ధీవిధేయుండును, రాజ
 కులాభరణుండును నాగపురి వరనివాసుండగు ధర్మధ్వజ మహారాజుఁ
 గారి వేల్పహస్తుండనురా. ఓరీ, ఇదియునుంగాక మాధర్మధ్వజమహా
 రాజుగారు సభామండపమునకు వచ్చుచున్నారు. యీవస్తుంది రద్దినీయక
 వద్దికలలర పెద్దలమాదిరి ముద్దుగాఁ గూర్చుడుడి నభికులార అని
 చెలువవచ్చితిరా ఓరీ.

తే॥ గీ॥ మానవాధీశ్వరుండు ధ • ర్మధ్వజుండు
మఱియుపార్శ్వఃకులండు సా • మంత్రేనృపులుఁ
గొలువఁగావచ్చె నవ్వకు • గొలువుకూట
మునకు సంతోషమెదలొన • ముష్పరిఁగొన.

దర్శు-సావేదిరాగఁ-అదితాళం.

రాజవచ్చెనునభకు-ధర్మధ్వజమహా- రాజవచ్చెను నభకు-రాజవచ్చె
గవిరాజఫలద సుర-భూజమటంచు-భూజనులెప్పఁగ॥రాజవ॥

కనకరత్న సం-ఘటితకీరీటము-దన శీరమందునమెరయ-అనుపమమణి
మయ-హారంబులఁ గాంత్యఖలదిక్కులను దొఱయ-మునుకొనిమాగధ
జనులుభభిరయని-కొనియాడంగను-కుతుకముఁజెందుచు॥రాజ॥

కేలకులభూమి-తలనాయకతతి-నిలచిసంస్తుతులఁజేయఁ- గలహించెడి
వా-దులు ప్రతివామలు-గనుఁగొని ప్రక్కలదాఁయఁ-దులరహితంబగు
వలకేలను భా-సిలు ఖడ్గంబును-ఝళిపించుచు మరి॥రాజ॥

కోమటినేని సు-కులుఁడగువీరయ-నాముని కోరికలిచ్చి-భూమి కొత్త
వలిపురి సువర్ణమయ-ధామముమదిలో మెచ్చి-క్షేమమనుచు-నివసించు
రాఘవుని-నామము చిత్త-ములో ముఱుపొందక॥రాజవ॥

వ॥ ఇన్విధంబున ధర్మధ్వజమహారాజగారు సభామండపమునకువచ్చి
ఓరీ! చోపుదార్ అయ్యా!మహాప్రభుధర్మధ్వజమహారాజేంద్ర భవ
దాజ్ఞ శిరసావహించి యుష్మత్పాదారవిద సన్నిధియందే వత్తిం
చుచున్నాను.

మందిది. ఓరీ! వేతహస్తపురోహిత ప్రధానబంధుమిత్రకవిగాయక
నాటక వైతాళిక వందిమాగధ బృందంబులు డెందంబులనానందింప
సందడిఁజేయక మంద మధురాలాసంబు లుచ్చరింపుచున్నారురా...
మహారాజ తమమూఱ్ఱాగుసారంబున సమస్తజనులు సంతోషులై

యన్నారు... వేలపాణి సకలప్రధానులలో ప్రధానుండునగు మన
నిజ దండనాథుడైన నీతిధ్వజుడు సభామండపమునకుఁ జనుఁదెం
చినాఁడా?... అయ్యో! రాజశేఖర! ఇంతవరకురా లేదు. ఈ
ణమే పిలుచుకవచ్చెద. కాని తమరీ రత్నస్థగితంబయిన సింహాసనం
బున నాసీనతఁజెందు సునాసీరునిభంగి రాజోత్తమా? ఇట్లు పేరొల
గంబున్న ధర్మధ్వజ మహారాజుగారికి వేలపాణిపరాకులు దెలిపెనెట్లనిన,
సీ! శతకోటి మార్తాండ • సమధి కథామశుం

భక్తృతా పాన్విత • బహుపరాకు
సకలరాజన్యమ • స్తక కిరీటన్యస్త
వరరత్న భరపాద • బహుపరాకు
అనుపమ ప్రతిపత్ • జనవర హ్యక్షు
బలశరభాధ్యక్ష • బహుపరాకు
కవిరాజ కృతకావ్య • కల్పిత బిరుదాంక
భాసితామలకీర్తి • బహుపరాకు

తే॥ గీ॥ మహితఘనదాన రాధేయ • బహుపరాకు
వైభవ సురాధినాయక • బహుపరాకు
ప్రధితపావన చాత్ర • బహుపరాకు
వసుధ నాగపురీశ్వర • బహుపరాకు

ప॥ ఇట్లు పరాకులు దెలుపుచున్న వేలపాణిని జూచి ధర్మధ్వజుండిట్లనియె
ఉ॥ పృథ్విపరాక్రమకముఁడు • భీకర జన్యరసాభిజాతశా
సాధ్వస శత్రుమండలుఁడు • సత్యగుణాధ్యుఁడు నిత్యభూరి స
త్యాధ్వర దీక్షితుండు విలు • ధాధిప వైభవఁడై జెలుగు ని
తిధ్వజుఁబిల్వనంపు మతి • త్రిశగతి స్థరదండధుర్యుఁడా

ప॥ స్వామి! ధర్మధ్వజమహారాజేంద్ర తమయాజ్ఞ శిరసావహించి
ఇప్పుడే పిలుచుక రాగలను.

ద్విధర్మధర్మజనిమంత్రః * ధర్మవర్తనుః
 నిర్మలచిత్తుండు * నీతికోవిదుః -
 సలలితంబుగరాజ * సభకు రాఁడలఁచి
 తలపాగ జలతారు * తళ తళమనఁగఁ
 దిలకంబు సాదుతోఁ * దిద్ది ముద్దుగను
 మొలకమీసము గోట * పాలుపుగాదువ్వి
 తారహారము లుర * స్థలమందు మెఱయఁ
 బేరైన నేలప్పి * ప్రీతితో వాసు
 కోటుపైనను వర్పు * కోటుఁదాఁ దొడఁగి
 కోటుకు బిగువైన * గుండీలుబెట్టి
 మురువైన పనిగల * ముచ్చలు దొడిఁగి
 సురుచిరమగు పేము * చువ్వఁజేబట్టి
 శ్రమకొత్తపల్లి రా * ఘృపుని పాదములు
 సమధికంబుగ నెంచి * సభకరుడెంచె

దర్శ్య—ముఖారిరాగం—అటతాళం

నీతిధర్మజుడువచ్చెను - యారాజసభకు - నీతిధర్మజుడువచ్చెను -
 చేతమున ముదమొందువఁగా - సూతసంతతిదలువఁగా - నీతిపరుఁ
 డనిజనులు గొలువఁగ - భీతిచే రివులులెల్లబరువఁగ - నీ

వైరిజనల యకాలుఁడు - భూజననుత- వైభవసురపాలుఁడు-చారు
 వాగ్వారశేషుఁడు - స్వర్ణమణిమయ భూషుఁడు - దూరితానిశ
 సకలదోషుఁడు - తోయజాసన నిభమనీషుఁడు ॥నీ॥

అలకొత్తపలివాసుఁడై - కోమటినేనికులుని వీరయఁపాలుఁడై -
 చెలఁగు రామునినామము - తలఁపులోనికు నీమముఁ - గలుఁగు
 వారల కగునుజ్జేమముఁ - గలయవినఁడని దెల్పినామము ॥నీ॥

వ. ఇట్లు నీతిధ్వజుండు సభకుఁ జనుదెంచి నిలువఁబడి యున్నఁజూచి
ధర్మధ్వజుండిట్లనియె.

కం॥ విను మోసీతిధ్వజ నా

తనయునుఁ బిలుపించిచూడఁ ♦ దలఁపునఁగోరుల్

బెనఁగొనుచున్నవి యీక్షణ

మునఁ బిలుపింపుము ప్రతోష ♦ పూర్ణుడనగుదుగా

వ॥ అనినవిని నీతిధ్వజుండు రాజోత్తమా తమదిత్తానుసరణంబుగా యీ
క్షణమే బిలుపించుచున్నాను.

ద్వి॥ మనుసన్నిధుండైన ♦ మనుజాధిపతికి

ఘనసుగుణమంజరి ♦ గాఢోలుననఁగ

జనియించెఁ గామమం ♦ జరి వార్ధిపతికిఁ

జనియించు శ్రీరమాఁచందంబుగాను

కనకఁబుమూసలోఁ ♦ గరిగించిపోయఁ

నుమాయకున్నట్టి ♦ కడ్డియోయనఁగ

రమణీయలావణ్య ♦ రసమునఁబెఱిగి

గమగమవలచు చొ ♦ క్కఁపు మొల్కయనఁగ

దనరారునాయంతి ♦ దగనొక్కనాఁడు

తనతండ్రి సభకేగఁ ♦ దలఁచినెమ్మదిని

పట్టుపుట్టముఁగట్టి ♦ పైతాణిరవికె

కుట్టులూడంగను ♦ గుత్తంబుగాను

దొడిగికాసులదండఁ ♦ దోరంపు మెడను

బడవై చిరత్న ము ♦ లృపిఁడితోఁ జేయు

సకలభూషణములు ♦ సవరించిమేన

ముకురంబుఁజూచుచు ♦ ముంగురుబుద్ధి

పనిబడిచెలులికు ♦ సక్కులరాగ

ఘనకొత్తపల్లి రాఘవునెఱవమ్మి

దర్శ్య—శహనరాగము—ఆదితాళం

కామమంజరీవచ్చె - కమనీయ కాంతులీనగ - రామలలామ

యనుచు - రచ్చలోజనులు మెచ్చగ || కామ||

ఉమ్మెత్తపువ్వువతుగా - నుండు కుచ్చెల్లుకాళ్ల - గమ్మిగదలుచు
నుండ - కామిని శరముభంగి || కామ||

అందెలు గల్లుగల్లు ♦ సందడిజేయుచుండగ

ముందుగా రాజహంసలు ♦ మందయానములనడువగ || కామ||

ఇలనుఁ గోమటి నేని ♦ కులజుని వీరయాభిని

వలనొప్పఁ బ్రోచు కొత్త ♦ పలిరాఘవునిఁదలచుచు || కామ||

తే॥ గీ॥ ఇట్లు సభజేరఁ జనుదెంచి యుంపుతోడ

నవనివిభుపాదములకు నా ♦ స్టాంగనతులు

సలిపి చలనంబులేని చిం ♦ చలయనంగ

నిటలమునఁ గేలుఁగవమోపి ♦ నిలువఁబడియె.

వ॥ ఇన్విధంబున నమస్కరించి నిలువఁబడియున్న కామమంజరిని ధర్మ
ధ్వజుండు చేరఁబిలచి ద్రాక్షారసపక్షంబులగు వాక్యంబులనిట్లనియె.

ఉ॥ అమ్మరొ నీకుఁజూడగ స • మంచిత యావ్వనభారమాయె ని

క్కమ్ముగనీకుఁ దీటుగ వి ♦ ఖండిత శస్త్రధరావరాత్మజా

బ్రమ్మినవేడ్కఁగాంచుటకు ♦ బంపెద విప్రుల నేడె నాకు మో

దమ్మిసఁగించువుతివి గ ♦ దాగతి కుంజరి కామమంజరీ.

సీసార్థము

ఆనివల్కి భూమీశుఁ ♦ డాత్మసధానియౌ

నీతిధ్వజునిజూచి ♦ నీతితోడ

వినుమయ్య నాముద్దుతనము నూతనవయో

భరితయయ్యెనుదీని ♦ పటమునాసి

పొరోహితులచేత ♦ బంపించి వెలికింది

తగు రాజతనయుని ♦ తత్తణులె

బిలుపించి పెండిలి ♦ దలపెట్టగానుది ♦ గలిగెనుకోర్కులిస్సడు

మిహ్మదయమందు ♦ గలమాటనాకుజెప్పుడు ♦ వలనొప్పనీడు

వచ్చిన ♦ యెలనాగ పెండిజేయక ♦ నిలిపినవాడు యుముని

నిలయుముజేరుట ♦ నిజమనుశాస్త్రములెలమితో సీపువినలేద

బ్రాహ్మణులనిప్పుడెపిలుపింపుమయ్య ధనశ్రీద.

కం॥ అని పల్కురాజుమాటలు

విని నీతిభ్యజుడు చాల ♦ వేడుకబడి యో

జనవర నీయిష్టంబుగ.

దనయామణి పెండిజేయదగు బరికింపక.

॥ మహారాజ పొరోహితుల బిలుపింపుమంటిరిగదా ఇదుగొ యీ

క్షణమె బిలుపించుచున్నవాడ.

దర్శు—శుద్ధసావేరిరాగం—ఏకతాళం

బాచనయ్యలువచ్చినారు ♦ భూపతింద్రునిసభకువేగమె ॥ బాచ॥

యోషికగ కుచ్చెళ్ళుబాట్లా ♦ తేసతేపకు దోపుకొనుచు ॥ బాచ॥

చిన్నపంచలతోడ బుడ్డి ♦ చెంబులు వ్రేలాడగట్టి వెన్నుపూసల

ధుముకులాడమిన్నమన్ను జెలియకుండ ॥ బాచ॥

నీరుకావి దోపతులపై ♦ నీటుగాను గప్పకొనుచు ♦ శీరుగా

వీధుతిలేఖలు - దిద్దినట్టి మోములుదనర ॥ బాచ॥

పొంకమగు పంచాంగమును - చంకలండుజెట్టుకొనియే - శంక లేక

శ్మతులు శిష్యులు - చదువుచును వెనువెంటరాగ ॥ బాచనయ్య॥

ధరను గోమటి కేనివీరయ - చరమణ్డో శ్రీకొత్తపల్లి - పురమునందున

నిలయురాముని స్మరణ మరువక మనములందు ॥ బాచనయ్య॥

ప॥ ఇట్లు బ్రాహ్మణులు సభామండపమునకువచ్చిన నీతిధ్వజుడు ధర్మ
ధ్వజునిజూచి రాజోత్తమా తమయానతి ప్రకారము పొరోహితులు
తమసన్నిధికి వచ్చియున్నారు స్వామీ అనిన ధర్మధ్వజుడు
బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించి తగు నాననంబులఁ గూర్చుండజేసి
యిట్లనియె.

మ॥ వినుఁడి భూసురులార రాజ్యములలో * విశ్వంభరాధీశ సం
దమలన్చక్రనివారల స్మృగుణుల * నైరుణ్యుల న్నామ్రుశో
భనులన్జూచియు నందుకొక్కనికి మో * దలబుననన్జూపి యీ,
ననఁజో డీపటమంత వెంటఁగొనిరా * హారాలు మీకిచ్చెదఁ.

ప॥ అని పటంబుచేతికిచ్చిన బ్రాహ్మణులు మహాప్రసాదంబని సంతసించి
అంగీకరించి బయలుదేరి తిరుగఁసాగిరెట్లనిన—

సీ॥ కుకురుకాశకరూశ * కోసలవంగాంగ
భోశకకాంధనే * పాలసింధు.
కొంకణఘూర్జర * తెంకణకాంభోజ
లాటవిదర్భ * కర్ణాటగౌళ
సారాష్ట్రమాగధ * సావీరకుంతల
యవనకళింగాది * వివిధదేశ
ములరాజపుత్రులఁ * దిలకించి పటముకు
దగువాడు గారని * దిగులుజెంది

తే॥ గీ॥ తిరిగితిరిగియుసింహళ * పురమునకుఁను
జేరినొకపూలతోటలోఁ * జెట్టుకింద
రవ్వగాలియు వినరంగఁ * బవ్వళించి
కూరుకులుజెందిరపుడు జో * కొట్టివట్టు.

ప॥ తత్పురంబున—

దర్శ్య ముఖారిరాగము ఏక తాళం.

దండధరుడవచ్చెను-సభనండుజనులు మార్తాండతేజుడన |దండ|
మండలాగమున - ఛండిరిపులభూ - మండలిలోనన - ఖండుడ
ననుచును |దండ|

నూగుమీసములను - గోట - బాగదీటుచును - తేగాకత్తి
గొని - లాగి తలను జరి-పాగజుట్టి గొప్ప - సొగకన్నుగవ -
రాగమొందగను |దండ|

వల్లెనాటుగాను - మూల - మళ్ళనేతగల నల్లసేలుగప్పి - తెల్ల
రాళ్ళ యంటు - జోళ్ళ - కాంతి చె - క్కిళ్ళపై న నల్లి-బిల్లి -
గొనగమటి |దండ|

పూని కొత్తపల్లి - గోమటినేని వీరయను - మానక బోచిన-
జానకిరాముని-మానక దలచుచు - మానసమందున - మటి
త్వరితంబుగ |దండధరుడు|

వ|| ఇవిధంబునఁ దండధరుండు సభకువచ్చి సభను వీక్షించి ఓ
నాటక పాటక పౌరాణిక కవి శాస్త్రీలిహాస విద్వాంసులార
మంత్రి పౌరోహిత బుధమిత్ర వైతాళిక వందిమాగధులార
సింహభేష్టరుని కుమారుండయిన హేమాంగద మహారాజుగారు
సభకు వచ్చుచున్నారు మీరందరు హాసరుగా వచ్చి యున్నారు
గదా! ఆహా మేమందరము ఆ మహారాజుగారి రాకడ నిరీక్షించు
చున్నాము దండధర.

ఉ|| అంగజబోలు సుందరుడ ♦ హర్మతితేజుడు యాచకాళికి
నొంగు పసిండిమూట నిపు ♦ కోట్లజయించెడు శౌర్యశాలి న
త్సంగుడు మానవంతుడు ప్రశస్థగుణాధ్యుడు నై జెలంగు హే
మాంగదరాజు స్నేహిత స ♦ మన్వితుడై సభజొచ్చె నత్తరిగ.

దర్శ్య—కాంభోజిరాగం—ఆదితాళం

వచ్చె హేమాంగదుడు సభజేర - దనతోడిమిత్రుల - ముచ్చ
టలు వినుచుండి చెవులార వచ్చువిల్తుని రూపమునకు - వచ్చు

సాటినితఁడటంచు - రచ్చఁగోవలుండు జనులు - ముచ్చటింపు
చుండఁగను ||వచ్చెహే||

వందిజనమానఁడమునఁ బొగడ - సామంతభూమిప - నంద
నులు పార్వ్యంబులను నెగడ - యెందు సంకులేక పోరులు -
ముందుముందు నడువఁగాను - సుందరాంగులైనజార - నుదతి
మణులు నృత్రమాడ ||వచ్చెహే||

కనకమణిమయహార మురమందు - మెఱియంగ రాజిత - ఘన
కిరీటంబొప్పు శిరమందు-ననుపమానంబైన తేజం-బినునిపరిహాసింపు
చుండ - మనసిజాభుఁడనుచు పనితలు - పెనుఁగులాడి జూచుచుండ
వచ్చెహేమాంగదు||

మానకను మాకొత్త పలిపురిని-నివసించుఁ గోమటి-నేనివీరయనేలు
రాఘవునిలోనఁడలఁచి విబుధలోకా-ధీనుఁడైన వేతపాణి-పూని
బహుపరాకులైలుపఁ - గానువినుచుఁ ద్వరితగతిని ||వచ్చెహేమాం
గదు||

కం॥ వినగోరి దండపాణి

మన పువ్వులతోటఁ జూడఁ మక్కువగల్గె

ననుకనునాతోరారా

చనిచూచియుఁ దిరిగివచ్చి * సభఁగావించుక.

వ॥ ఇట్లు పల్కి దండధరుండు వెంటనంటిరా నుద్యానవనంబునకు హే
మాంగదుండు జను దెంచి అచ్చటి వనప్రభావము దండధరునకుఁ
జూపుచు నిట్లనియె.

దర్శ్య—ముఖారిరాగము—అటతాళం

కనుఁగొనుమీ వనమహిమ - కలిగొట్టుపొడదంట - ఘనమూగ
నల్లిగొని - ఇనకిరణములుఁజొచ్చ - కనుజల్లగాద్దులకు - మనికి
పట్టెన యీ - మల్లెపొడలలోను - మనములలరంగ సరసమా

మచుఁ - గనులకింపగు విటులబోటులు - పెనుగుటకు హ
యెంతవీలుగఁ - బెంపుజెందుచునున్నదిచ్చటఁ ||గనుగొ||

ఈ తియ్యమామిడి - లేతకొమ్మలనడుమ - భ్యాతిగానివసిం
చియుఁ - జేతమురంజల్లఁజేరువపండ్లుతన - చేతనైనవఱకుఁ -
జించి ముక్కునయెంతో - ప్రీతిచే రసవిసరమానియుఁ - బ్రేయ
సికి సమకూర్పు - నీశుక - జాతివారలఁ బ్రేమలెల్లను - సరవి
జూచుము కనులకింపుగఁ ||గనుగొను||

ఇలను గోమటినేని - కులజుడై సకలార్థి - ఫలదుఁడౌ వీరయ్యకుఁ
గలుములొసంగిన కొత్త - పలి రాఘవునితోడి - స్థలమేడజూచిన
దంతులమఱుమయ్యె - సలితంబుగ నిందుమనమా - సలిల
జాకరమునకుఁ జనిజల - ములను గ్రోలియుఁదిరిగి పురివర - మునకు
జనవలె నీక్షణంబె ||కనుగొను||

వ॥ ఇట్లు వనప్రభావము దండధరునకుఁ జూపి చెప్పచు హేమాంగ
దుండు బలంబుఁగ్రోలుటకుఁ గొలనుకుఁబోవుచు మరలనిట్లనియె.

నీ॥ నాముక్కురంగుఁ బూనఁగనేలనని కత్తు

గలిగి దాడిమపండ్లు ♦ చిలుకజీర్ణ

నానల్పనీడలఁబూనుటేలని కోప

మంది కోయిలమావి ♦ యంమఁగూసె

మాకుంభముల కుప ♦ మానమేలని కరు

ల్పంతమున వెలగ ♦ పండ్లు మింగె

నాచల్లఁదనమూన ♦ నాయమానుని చలి

గాలియరంటులఁగలఁచుచుండె

తే॥గీ॥ మాశరీరంపుకాంతులు ♦ మఱితరంగ

ములనునుంచఁగనేలని ♦ కలహమాచ

రించ నీకొలఁకులనుండె ♦ నంచలెల్ల

చేరిగనుదండధర వన ♦ చిల్రమెల్ల.

వ॥ అని హేమాంగదుండు దండధర సమన్వితుండై తత్సమీపంబున నున్న పొన్నగున్నకిందఁ గూర్చున్నఁ దదంతికంబుననున్న ధర్మ ధ్వజాని పోరోహితులు ఆరాజశిఖామణినిఁ జూచి వర్ణింపఁ దొణంగి రెట్టనిన

దద్యు—ముఖారిరాగం—ఆటతాళం

ఏరాజసుతుడో - యీశనములో - నెందుకున్నాడో - మారుఁ డో సురపకు - మారుడో యలరంభా - జారుడో పృథు చక్ర - ధారుడో గాకున్న - నేరసాధిపసుతున కింతటి - చారు సుందరముండు నేమన - కోరికలు ఫలియించెదగుతా కోమలికి యీవన్నెకానికి । ఏరాజ॥

వనజారిఁగేరు - ముద్దులుఁగుల్కు - వదనంబు సేరు - కనులు కల్వలనేలు - తనువు బంగరుడాలు - పెనబొమలు పదోకండు - పెదవి దొండపండు - ఘనతరంబగుఁ గురులయందము - ఖంజరీ టపుగుంపుపందం - బనుపమంబగు చెక్కుటద్దము - లద్దముల గమితభుక్త నిద్దము । ఏరాజ ।

విలసిల్లుచుండు - కోమటినేని-వీరయకుమెండు- కలుము లొసఁగిన కొత్త - పలిరాఘవునిదిత్త - జలజాతముల దలఁచి - నరగముం గిటనిలఁచి - చెలువమగు నీపటమువాని- చేతికిచ్చినతోపమూని నిలువకను మన వెంటవచ్చున - నేలతేడిఁక మనలమెచ్చును -

॥ ఏరాజను ॥

వ॥ ఇవిధంబున యారాజశేఖరు రూపలావణ్యంబున కచ్చెరువొంది విప్రోత్తములు తిన్నతిన్నగాఁ సమీపంబునకువచ్చిన

చ॥ కనుఁగొనినేలకెల్పులనుఁ గ్రక్కనలేచి నృపోత్తముండు వం దనములు జేసివారిపద • తామరసంబుల కిర్ఘ్విసాద్యపూ జనయము మీరఁజేసితన • సన్నిధిపీఠము లందుఁజేర్చి మే ఘననదసన్నిధింబులకు • కమ్రస్రమాటల తోడసల్లమఁ.

మ! ధరణిదేవతులార మీనగరమే . తట్టుండు మీరాజ్యమే
 నరనాథుండుభరించి బోచుడమకే ♦ నామంబు లింపొందు నె
 దరుపుతున్నత లెంతమంది మఱి వేదంబెంతసాధించి నా
 రరయేమాలిములేక దెల్పినచు క ♦ ర్ణానందునిజేయుడి.

దర్శ్య—కమాచిరాగం—ఆటతాళం

వినుమున్యవర నాగపురిచూ - మనికిపట్టానిత్యము - ఘనఁడుధర్మ
 ధ్వజుఁడు మాభూ - మిని భరించుట సత్యము || వినుము ||
 కొండబొట్లని నన్ను నాతని - తిండిబొట్లని పిలుతురు - పండుగలు
 పబ్బంబులై తే - పారుజనములు - గొలుతురు - ||వినుము ||
 నాకునల్వరు సుతలు - మువ్వరు నందనులు గలసింపుగా - కూక
 లేటికి నితనికొక్కతె-కూతురయ్యుతలంపఁగా - ||వినుము||
 వేదశాస్త్రపురాణములకో-విదులమందరిలోపల మీదినిశ్వరు మన్న
 నలచే-మెలఁగుచుము భువిలోపల - ||వినుము||
 ధరణిలోపల కొత్త పలిపురి-థాముడై యశాంతము-కరముగోనుటి
 నేనిపీఠయఁ-గాచు రాఘవునెఱుము - ||వినుము||

కం|| అనిబకుచు భూనాథున

కును తనుచేనున్న పటము ♦ కుతుకంబలరం

గనునొసఁగి మందహాసా

ననులై ద్విజులూఁకున్న ♦ నరపతివేడ్క.

వ|| పటంబుజూచి ఆహ! ఈ ముద్దులాపియొద్దజేరి ముద్దుఁగొనని నాజ
 న్నంబు గాల్చునా అని మూర్ఛిల్లి కొంతవడికిఁ దెలిసి పటంబుఁ జేతఁ
 బట్టుకొని వర్ణింపఁదొణంగె.

దర్శ్య—తోడిరాగం—ఆటతాళం .

కులుకుఁబాయఁపు రాచచిన్నది-దీనిఁ గలసిన బహు సౌఖ్యమున్నది
 కలువరాయనిఁగేరు కలికిమోముసారు-తభుకుచెక్కులతీరుఁ-దలఁ
 పముడ్డు గారు - ||కులుకు||

చిలికిసిన మరునిబాకు - వేల్పు - చేడలకు గలదె యాఁజుకు - వికట
కుండములంద - మకలంక రదబృంద - మొకటి నొసటిచంద - మురుతర
కచకంద - కులుకు!

దిద్దిన శ్రీలొనుశృతులు - దీని - ముద్దుబెట్టనివానిగతులు - కొద్దివెపా
లిండ్లు - కుదురై నపూచెండ్లు - బొద్దుచేతులుతూండ్లు - బొమలంగజని
విండ్లు - కులుకు॥

కొమటినేని వీరయను బోయ - కొత్త పల్లిశునిదయను - ఈమగువనను
బొందితే మరునియిబ్బంది - లో మునుగగృథితైదెంది - నేమనుదు
సుఖమంది కులుకు!

వ! అని వర్ణించి ఈ వజ్రంపుతునక పొందుగొనక దీని పురంబునకు
జనక వెనుకముందు జూచువాడన అని భూసురోత్తములఁ జూచి
వటంబుఁజూపుచు నిట్లనియె.

కందార్థము — రాగం — శంక రాధరణము — అటతాళం

లలిభూసురవరులార - తలఁపున మిము మటువనెపుడు - దయచేతను
నీనలినాక్షి నామమెయ్యది - తలిదండ్రులపేరులేమి - స్థలమేపుర
మందు - సంగతులన్ని - చెలిపినవిందు - దలఁపొసిచూడ నిం -
తటిమటుకు వరిణముము - దలఁపెట్టనెట్టుగా - దరుణిపటము -
దోచె - జెలికి దగుజోడు - రాజెవఁడైన - గలుగఁజెనేడు॥

వ! అనిన ననవిల్తు మినుకుటమ్ములకు మనమ్మున ఘనమ్ముగు వనటఁ
బొంది అచక్కై రబొమ్మ చక్కదనంబునకు నక్క జమ్ముగు మక్కు
వచే జక్కుటెరింగి భూసురోత్తములు పేమాంగద భూమిశు
నితో నిట్లనిరి.

కందార్థము — రాగం — శంక రాధరణము

నరనాథోత్తమవినుమీ - తరుణిమణిగన్నతొడి - ధర్మధ్వజభూ -

వరుడిమె కామమంజరి - సరసుతమగు కాపురము శ్రీ - నాగపుర
వడము - స్వర్గముకంటె భోగము కరము
ఈ గజగామినికి - యీడయినపతిలేక - నేగదపెండిలి - నిలు
చుట యిదివరకు - నాగారిశౌర్య - సజ్జనవర్య - ప్రాగ్ది
దైర్య

వ॥ రాజా ఈమీననేత్ర సుచరిత్రము చిత్రగతుల మీశోత్రంబు లానం
దీప సంగతులెల్ల మంగళాస్పదంబులగు శృంగారాది వాక్యంబులఁ
ప్రసంగంబుఁజేసి మీసంగతులు విచారించెదము.

సీసార్థము

జెఱుకు జేడనజెఱుకు ♦ పెద్దకన్నులతఱుకు ♦ సన్నవికొనెన్న మిన్ను
దన్ను | ముక్కు సంపగిపువ్వు ♦ మోవిబింబమునవ్వు చక్కని మెయి
మించు ♦ ఖక్కరించు | నారుచీమలబారు ♦ పేరుముద్దులుగారు ♦
ఘనమంగననొప్పఁ గప్పకొప్పఁ

చక్కనిమెయితావిశ్రమసిజసుమతీవి-గలుగు నీరాజకులకాంత తుల
రారురంభాదులుచక్కదనముకిసుమంతలలరువిల్లునిరతిని-నలునిదను
యింతినిముందు ♦ నలువనిర్పించి యందు-వలనఁ జేయఱుకుఁదీరి ♦ తలఁ
పునఁ దాలిమి జెంది ♦ బలు-నేర్పలవడముదమెదఁబొంది -చెలఁగునిన్ను
యీకలికిని పేమలు ♦ గలదంచతులను - గాఁజేసెనొభవి ♦ వలనొప్ప
రాజకులిభూష ♦ కమనీయవేష ♦ ఖలశత్రుతిమిరనవపుష॥

వ॥ రాజోత్తమ నిగనిగలాడు నగు ముగము తొగలతాయనితోఁ
బగబూనఁగల ఈమగువసాగనుఁ జెప్పనేల నటునుండనిధిక్కి కాం
తాలలామ వయోవంతురాలుగాగ మాధుర్వధ్వజ మహారాజేమె
కనువైన రూపవంతుడైన రాజకుమారునినానక ఈరూపంబీపటం
బందుఁజేర్చి మమ్ముఁబిలుపించి మాచేతికిపటంబిచ్చి మీరు సకల
రాష్ట్రంబులఁదిరిగితగినరాకుమారుని వెదకిమీ వెంటనీక్షణ మేతీసికొని

రావలసినదని మమ్ములఁబంపె. మేముబయలుదేరి ఇమ్మహీమండలం బెల్లఁదిమ్మరిదిమ్మరపోయి ఈచక్కెరబొమ్మకుఁదగిన యెమ్మైకానిని న్నానక ఈపూఁదోటఁజేరి దరిదోచక పరితపించుమాకు నొక బంగారుకొండవలె తమరుగనుపించితిరి. అంత మేము సంతసించితిమి.

సీ సార్థము.

గనుకమీవంశంబు ♦ గ్రామంబు నామాబుఁ ♦ దెలియజెప్పియుఁ బయల్దేరిమీఱు | మావెంటఁజనుదెంచి ♦ మామాటదక్కించి ♦ యీ హేమగ్రాత్ర ♦ వివాహమాడి | ధర్మధ్వజుండిచ్చు దంతావళంబులు- కడురథంబులు హరు ♦ ల్కల్పలంబు ♦ లును రత్నహారము ♦ ల్కనక భూషణములు ♦ ఘనవస్త్రచయములాదిగఁ ♦ గలకానుకలువేడ్కను జెంది పొందిపోదిగ ♦ దినమణి కిరణములు బా ♦ రని పూలతోఁటలోనీ ♦ కనకాంగినీవు నిరతం ♦ బును సంచరించియెంతో ♦ మనము లలర పూలుమరిగో ♦ సినముదంబెచాలు ♦ తనివిదీర దాస్థలమహిమలుజె ♦ ప్పినమీకేమని వినుపించెదమిఁక ♦ వినుము కందర్ప సమరూప మామాటలర లేకనునమ్ము మదిని ధాత్రీప॥

వ॥ రాజవర్యా ఇదిమాసంగతి ఇతిమీస్తితి అమృతోపమానంబులగువాక్యంబుల జక్కఁగా వక్కాణించి మాకర్ణములఁ దేనియతేట నింపుమనిన భూసురోత్తములతో హేమాంగదుండిట్లనియె.

క॥ వనజారివంశసంభవుఁ

డిన తేజుండైన సింహ ♦ శేక్వరునకు నం

దనుఁడను హేమాంగద రా

జను నామముఁగల్గువాఁడనవనీసలిలో.

వ॥ అయ్యలార నాసిలియట్టిది. ఇదియునుంగాక మఱియుకటిఁజెప్పెద.

దర్శ్య—ముఖారోగం—అటతాళం

వచ్చేదనయ్యా మీమెమెట వచ్చేదనయ్యా వచ్చేదనయ్యా
యా వచ్చేలాడినిగలసి ముచ్చటలాడినా మోజుదీర్చుకొనగ | ౧ |
ఎన్నఁచుజాతు నారమణి పొందెన్నఁడుజేతు తిన్నాగకెమ్మోవి తేనె
గ్రుక్కలుబట్టి యెన్నఁడుమింగ నా యిష్టమీడెనువో | ౨ |
నిక్కంబుగాను దానిదియా వాస్తవ్యమునేను చెక్కిళ్ళునంట
చురక్కున నొక్కినా మక్కువదీరనక నక్కెములాడగ | ౩ |
కోమటినేని వీరయనేలి గొత్తచలి బూనిపేమతో బ్రోచిన రామ
నామముమిదిని నీమముచేమి యామగువదరిజేర | ౪ |

హేమాంగదుడు తన వేతపాణిఁజూచి యిట్లవయె

కందారము

విఁకోరి వేతపాణి • మనపురమునకరిగి

యిట్టిమర్మంబెవరు • నివ్వకుండ

నింటనుండుము • పనిఁబడి యాద్విజులవెంటఁ

బాధక మరుభాధలెక్కఁ • జేయకఁ

బాధుడనేనా • పొలతినిఁగైకొని

యేయఁజముననై • నాయరుదెంచెదఁ

బాధక మరుఁబాధలెక్కఁ • జేయక

౩. కందధరా పోయినచ్చెద.

మ! అనిహేమాంగదరాజ భూమిసురల • స్వార్థంబుతోఁగూడి దో
వనసానావిధ వర్వలెంబులఁబురీ • వ్రాలెంబులనొల్పరా
మునివాసంబులఁ జెంచువలెల మహా • భూజంబులస్పృహల
ఘనసింహంబుల వ్యాఘ్రసంఘములఁ • జక్కన్మూచుచున్నోపుచుక

౪. ఇద్విధంబున జనిచని నాగపురముచెంతఁజేరి తత్పురిఁజావఁబు
హేమాంగదుండు వర్ణించెనెట్లనిన

దశ్య—నాటరాగము—అటతాళం

ఈపురము గోపురము రాపాడునునిరి రాఁడగదనుచును గోపురంబు
లల కోటగోడలెంతో పొడవైదివి తో నొఱమును భరి || ఈ ||

కాంతులతో యింతులతో - సంతసమును భూ - కాంతులలరుదురు
వంతుకెక్కు నా - దాంతంబుల నిను - పంతింతన శేషాహిః
దరమా || ఈ ||

దొరుపులతో - దరువులతో - విరితోటల సంధరితమాచును -
ధరలో యెడవ - ధనమపురంబని - సరవినిజెప్పను - సంశయ
ముండునె || ఈ ||

రాజులును - వాజులును - బాజారుల సం - బరపు రవములును -
తేజమలరనీ - తీరుపట్టణం - బేజగముల యెందెచ్చటఁజూడము ||
క్షేమముగా - నీమముగా - గోమఃకీనేని సు - కులుఁడగువీరయ
నాముని బ్రోచిన - భూమిఁగొల్తలలి - రామునిఁ దలఁచుచు -
రాజెవండేలునా || ఈ ||

వ! ఇట్లు తత్పుర ప్రభావంబున కిచ్చెరువొంది ముచ్చటించు నాహే
మాంగదునిఁజూచి బ్రాహ్మణులు రాజా ఇనియే మాధర్మ్యధ్వజ
మహారాజుగారి పురమని వెంటబెట్టుకొని భూసురోత్తములు

పంచపాది మత్తేభము

చని ధర్మధ్వజమోలనిల్చి శ్వాస భూ • చక్రంబునందంతట
న్దనరు న్రాజకుమారులన్దనిన నే • త్ర పీఠియున్మాకు గా
కనుదేశంబులనెల్లఁ ద్రిమృతీయుఁ బ • ల్కవృంబులన్దెంది యీ
ఘనుని స్రూపనవీన మన్మధుని భూ • కాంతాగృజంజూచి యీ
యనకీ బంగరుబొమ్మకందగిన జో • డంచు నయంబారఁగక

కం! కొనివచ్చినారమవనీ

శనయాన్విత చిత్తుఁడితని • జాయామణి గాఁ

దనరిన నీసుతతొలి నో

చిననోములు సార్థకంబుఁ ♦ జెంపకయన్నె

వి! అనిదెలిపిన భూసురుల వాక్యంబులకు అంతులేని సంతోషితస్వాంతుడై భూకాంతుండు హేమాంగదునిజూచి యాతని చక్కదనంబునకెక్కువ మక్కువఁజెంది నిక్కంబుగా జొక్కఁపుబంగరునిక్కరించు తనూలతయగు తనూజాతనిచ్చి వివాహంబుఁ జేయనిచ్చుఁగల్గి అచ్చటి శ్యాంతిశాస్త్రకోవిదులచేఁ జేరుఫలంబులు తారాచంద్రఫలంబులు జూపించి శుభలగ్నమందు ముందుగానల్లునకు మధువర్కంబొనంగి పెండ్లిజేయఁపారంభించె నెల్లనన

దర్శ్య—ముఖారిరాగం—ఆదితాళం

పెండ్లిఁ జేయఁగఁబూనిరపుడు - హేమాంగదునకును - పెండ్లిఁ జేయఁగఁబూనిరపుడు - పెండ్లిదంపతులఁ బీటలజేచ్చియుఁ పెండ్లుకానుకలుబాగాలిడియా - పెండ్లికివచ్చిన - పేరటొడు పూఁచెండ్లఁబాలు - పాలిండ్లుఁగదలమే - ల్లిండ్లనన్ననలు - గిడిపాకఁగమద్దెండ్లనిడములు - దిక్కుల మోయఁగఁ - బిండ్లుగట్టియును - వేశ్యాంగనలల - గొండ్లినలువఁగాఁ - గుతుకముతోడను || పెం||

భరిభరియనుచును - భద్రాజులు బిరు - దులుఁరింప బం - దుగులు ధాదుణి - తలనాథులు ర - త్నములు ముత్యములు - గల వల్లెంబులఁగానక లివ్వఁగ - వలగొని బ్రాహ్మణ - వరులువేదములు కలయఁజదివెయ - శ్రుతలుజల్లనుం - గళమసి పుణ్యాం - గనలు గూడి పా - టలుపాడంగను - తులరహితంబుగ || పెం||

రామదోష్ట బూ - రగలు వీణియులు - నీసుమేళములు చిటితాళంబులు - భూమిముఁగగనము - భోరుకలుఁగగా - నీమహిఁజొత్తఁచిక్విరుఁడైమఱి - కోమటినేని సు - కలుఁడగు వీరయ - నామునిఁబోచిన - రామునిదలఁచుచు - కామమంజరి గళమునఁజూచి - హేమాంగద భూ - మీశుఁడు గట్టఁగ || పెం||

న! ఇవిధంబున పొరోహిత రసనార్ద్రతనిర్దళత తేదహిత మంత్రాళి
 ర్వాద ప్రకారంబున అయిదుదినంబులు వివాహంబు ప్రకటించుగా
 జరిపి తత్పరిణయోత్సాహ వీక్షణాన క్తనమాగత భట్టు బ్రాహ్మణ
 ప్రముఖార్థిజనంబుల నిష్ఠమృష్టాన్న సముర్ధులన్దేసి వారుగోరబడిన
 బహుమతులొసంగి తదనంతరింబున -

ద్వి! మనునిభుఁడైన ధర్మధ్వజభూపుఁ

డనువొందునట్టి కన్యాదానవేళ

భూరి ముక్తాహార ములురథహస్తీ

చారుతురగపాద చారులవిమల

కనకమయంబైన కలశజాలంబు

లనుజుచీని చీనాంబరసంఘ

ములుదాసదాసీలు మొదలుగాఁగలుగు

కలకానుఁలువీరి కలితాత్ముఁడైన

అల్లుఁకొనఁగి ప్రభాతిగానవుడు

తల్లికే తెమ్మని తనబిడ్డచెయ్యి

బట్టి హేమాంగద వసుధేసుచేత

బెట్టి కన్నీరొల్క పృథ్వీశ్వరుండు

వలనుమీటఁగఁగొల్త పలివానుఁడైన

అలరాఘవునినమ్మి యపుడిట్లువల్కె

దర్శన-మధ్యమావతిరాగం-అటతాళం

హేమాంగదన్వన నామనవినినుమా ఈమానవతి ఉన్నమెత్తిన
 దాదిగ ప్రేమమీటఁగ చంద్రశాలలో మెలంగుటకాని యెన్నఁడు
 భూమిపై నడుగిడ నెఱుంగని కోమలాంగినుమీ నిజంబుగ హేమాం

తలచిచూడ చిన్నతనముననుండి చెలఁగి తను పోషించుచిలుకఁ
 గోఁ బలుమారు పలుకుట మఱియొకటిదప్పగఁ జెయలు కోఁముతేఱి
 పిలచినఁ బలుక నేరమ నేనుచిలచినఁ బలుక బెప్పటికైనగాని హేమా

చిన్నవాటనుండి-యెన్నటికై ప-గన్నతలిదండ్రులను-గాని చేపునిగాని
తిన్నగానేవింపనెలుగవి-సన్నతాంగిని భార్యగాఁగై-కొన్నవాడవుగాన
దయలే-కున్నఁ బ్రతుకుట దుర్లభంబా ! హేమాం!

సరసుఁడవనుచు నీ-పరిసిజముఖని-పరిణయముజేసి యీబరువు
నీతలఁజెడితి-ధరణిఁ గోమటేనేనివీరయ-వరదుఁడౌ శ్రీకౌత్తవలి రఘు
వరునిఁదలఁచుచుఁ బోవుమెవ్వడు-వధలకను సుఖనర్తివగుచును ! హే!
వ! ఇవిధంబున ధర్మధ్వజుండు కూతురుని యల్లునకొప్పగించి యిట్లు
నియె

క! హేమాంగద భూమిశ్వర

యీ మణిమయమందిరమన ♦ నెల్లప్పుడు నీ

భామామణితోఁ గలసియు

జ్ఞేయంబుగనుంటివేని ♦ చిత్తముమెచ్చుకా.

ప! ఆనిన హేమాంగదుండిష్టవడి నాగపురంబున నుండెనంత

ఉ! అంగుగఁ గామమంజరి ప్ర ♦ హర్షముఁజెందుచు నొక్కరేయి హే
మాంగదరాజుఁజేర మణి ♦ మండితమైన సమస్తభూషణా
లింగిత గాత్రనల్లికయి ♦ లేవగనొప్పు ముఖంబుతోడ సా
రంగ సమానయానమున ♦ రమ్యముగాఁజనుదెంచి యిట్లునుకా

దర్శ్య-తోడిరాగం-రూపకంతాళం

ప్రాణనాయక - యీ-పానుపువైనను - సానందముగను -
ప్రాణ - సూనకరసమానయాన - సోమసదృశవదవదీప - జ్ఞాన
విజితశారదాప - మానసభవ-మానకన - న్నానింపుమునను! ప్రా!
నిన్ననమ్మితి - నీ-కన్నదైవమెవరున్నవారు మఱి - మున్నునేనుఁ
జేయుఁడవము - లేన్న సఫలమయ్యెనిజము - కన్నులనినుఁగాంచి
సుఖము - గన్నందుకు - మన్నింపుము - సన్నతాంగనా ! ప్రా!
లెమ్ముప్రేమతో - నీ - సొమ్మునైతిఁ గైకొమ్మునన్నునిక-గమ్ము

నైనమోవిపాన - కమ్ముచ్రావి కోర్కులిన - కమ్మువిల్లు శ్రీశోన
 సమ్మతిఁబడ-నెమ్మదిఁగా - నిమ్మకార్యమును | పా|
 వినుముకోమటి-నేని - వీరయనేలిన - ఘనతకొత్తపలి - జనక
 తనయావిభునిచింత - స్వాంతమందుమరువకింత - వినయగుణుడ
 వైననీకు - పనితనుగాఁ - దనరుటచే - తనుముద మొందితి | పా|

ప|| ఇట్లు కామమంజరి ప్రేమాన్నదంబులగు వాక్యంబులుచ్చరించిన
 హేమాంగదుండు సంతృప్తాంతరంగుడై

కం|| సిరియును వెన్నుఁడు భాషా

తరుణియుఁ జలజాననుండు * దాక్షాయణియు

స్తరుఁడాల్మగలగురీతిని *

తరుణిపతిఁ సౌఖ్యవడుఁడు * దగనుండిరిలక

ప|| ఇవిధంబునఁ గొంతకాలం బత్యానందచిత్తుండై హేమాంగదుండు
 యొకానొక సమయంబునందనవారిజూచుఁ వేమక మనంబునన్మౌ
 డమి పోవ నుద్యోగించినచందం బాలేమయెఱింగి తేనెలొలుకు పలు
 కులతో భరింపనుగాంచి.

కందార్థము—కంక రాభరణము రాగం.

చింతగ హేమాంగద భూ-కాంతుడ తలిదండ్రులాది-గాఁగలవారిం
 స్వాంతంబందునఁ దలచుచుఁ - జింతిలైద విదియునీకుఁ - జెన్నాగు
 నయ్యా-నామాటలు-విన్న మేలయ్యా-కన్నులారఁగ వన్నుఁ-గన్నొని
 నీ కిష్ట-మున్నరీతినిమెలఁగు. చున్ననీ కేమైన-మన్నానఁకొఱఁత-జేయు
 దునయ్య-మహానీయచరిత|

ఉ|| పొంకమలర్చు నీమొగము * పోలికఁజూచిన నీదుచెయ్యలక
 కొంకకఁగాంచినన్మిగుల * కొత్తగ సంశయమేర్పడెన్నిరా
 తంకతదొల్లి నేస్తమగు * తామరసాక్షి యొకర్తురమ్మన
 ప్రికముతోడఁ బోవగ-ను * మీయని మామక మానసంబునక

వ॥ అనిన హేమాంగదుండిట్లనియె.

క॥ నీమర్యాదకు లోపం

బేమాత్రములేదు ధారినీ * శుని కంపటం

బేమియులే దన్నునన

మేమగువను గోరదింత * యేమిటికన్నా-

దర్శు—బేహగ్ రాగం—తాళం అట.

వినుముకాంత-నా-వృత్తాంతమంత-మనము పరిపరివిధములను వెత
లనుభవింపుచున్నది ॥ వినుముకాంత॥

తనదుపాత్తు-బా-యని నన్ను నెత్తు-కొని చరించెడి తండ్రియెంతటి
వనటజెందుచునుండెనో ॥ వినుము॥

ఎపుడేగాని-నే-నింటిలోలేని-యపుడు కన్నులుబొపునను మా
యమృయెంతకృపించునో ॥ వినుము॥

విన మిగతినీ-నా-మనసుసంగతినీ-గని చరించెడి మిత్రులెంతటి
ఘనతచింతవహించినో ॥ వినుము॥

పనులుజెప్ప-నా-మనుమతినదప్ప-కను మెలంగెమమమజలే చీ
కాకులెందుచునుండిరో ॥ వినుము॥

మారసముని-కో-మటి నేనికులుని-వీరయనురక్షించుకొత్తప
లీ రఘూత్తముఁ దలఁచుచు ॥ వినుము॥

చ॥ అనవిని కామమంజరి జ * నాథిపనూనునిజూచి పల్కెనో
యనఘచరిత్ర దీనికి మ * హాకులత న్వహియింపనేల మా
జనకుని గానకుండనొక * సైంధవరాజమునెక్కి తేయివే
ళను మనదేశమునన వి * లాసముగా జననొప్పునంతయు

వ॥ ప్రాణేశ్వరా మాజనకునకీసంగతి వినఁబడిన మనప్రయాణమునకు
భంగముఁగల్గుటయే నిశ్చయంబని వెండియు కామమంజరియిట్లనియె

ద్విః వినుము ప్రాశస్త్యం విశదంబుగాను
 ఇనుడ ప్రగిరితేరి యిరులన్నికడల
 గప్పనప్పుడులేచి కనకాంబరములు
 గొప్పభూషణములు కొరివకొల్పడి
 రూపికల్గొని బయట లూఢిగాఁదేరి
 మీపురితేరుట మేలనిచెప్పి
 ఆరేయి రెండవ యామంబునందుఁ
 గారుచీకటి దిశల్ గప్పియేమైన
 గావరాఘన్నట్టి కాలంబునందు
 మానినీమణి కామ మంజరియొక్క
 సాహితీఃఖిలపించి సాహితీమునకు
 సాహసంబునఁబోయి నన్నద్ధర్మా
 ధనునైన యింద్రచాయ ధంబను తురగ
 మును దెమ్ముపొమ్మన ముదమ్మునవాఁడు
 చనుదెంచి యశ్వకా లాశ్వముదెచ్చి
 కొనుమనియిచ్చిన కుతుకంబుఁజేంది
 దానిపై సతిపతు లగ నెక్కి సకల
 మానవుల్ నిదురమై మఱచియునుండ
 పురినిర్గమించి తేం పున కొత్త పల్లి
 వరరాఘవునినమ్మి పై నమైయుపుడు.

దర్శు—కమాచిరాగం—ఆదితాళం

వెడలిరి దంపతు - లడలొందకనా - నడువేయిని సం - తనమును
 జేందుచు - నశకభారమున - బుడబుడ నులుపులు - వెడలఁగనూ
 బడలఁగనూ - వడిగుట్టంబును - విడువకఁ దరుముచు । వెడలి॥
 కఱివెడుసామును - బఱివెడుదయ్యము - నెఱుంగక నిశ్చలమృద
 యులు వగుచును - తఱుచగునడవులు - దాటుచుఁ బిరచిరఁ -

బటయుచునూ - ముటయుచును - కటకంఠుడుగిరి - కన్యవిధంబున | వెడలిరి |

తనువులజెనుటలు - భునకుగగారంగ - వెనుకనుకొంగులు - వేలుచుండంగను - వినువేల్పులు పాయ-వేగముచప్పడ - కినుచుండా - గనుచుండా - వెనుబామువలె - వెనఁగుచు పొడిపై || వెడలిరి |
భూమిగొత్తవలి - పురివాసుండగు - గోమటినేనిను - కులజనివీరయ - నామునేలుశ్రీ - రామునిదలచును - సేమముగా - క్షేమముగా - హేమాంగదుడును - గామముజరి | వెడలిరి |

వ | శ్రీధంబునఁ దద్దంపతులు ప్రాద్దుభాషుచువరకు : ద్దురలేక పెద్దగుట్టఁబును దరుముకొనుచు దద్దయునిద్దంపునాకానొక పురోహితాంతఃబుఁ న్నురుచిరంబైన తరణికిరణంబులు చొరఁబారఁదాముగానివటతరుమూలంబుఁకుఁడరగంబునబంధిచి హేమాంగదుండునిద్రాలసుండ్ల యాతకుచ్చాడును కామమంజరీతోడతలదించుగాఁజేసికొని నివ్రోచుచుండె నంత అక్కడనాగపురంబున

మ | అటతర్వాతను కన్యబాంధవుడు సా * గది బొడంజూప క్రిందటి వృత్తాంతము వేగదుల్లెలువఁగా * ధర్మశ్వజుండంతో మిక్కిటమా కోవముగల్గి యగ్నికణము * ల్కందోయిరాలంగ నచ్చటివాల్పగుఱుమొందఁజూచి నదిపు * వ్వానోప్పఁబిల్పించి మూగ

దర్శు—కమాచిరాగం—అటతాళం

నచివపుగవ సింహశేషుని-సాహసము గనుగొంటివా- రచనదెలియని యతనినేతలు-రవ్యమనియఁకొంటివా | న |
తగినరాజ-కుమారుడతడని-శిశు నాసుతనిచ్చితి-సా సునను మన్యధుఁడటంచును-జూచిమదిలో మెచ్చి | నచివ |
మెచ్చిండుకు నన్ను మోసము-బుచ్చి తగవుదలంజక - ముచ్చుగతి నాకూతుఁనిగొని-పోయెనాకువచించె | న |

ఇదియుగాక నుగంబమును ధన-మంత్రోపలసినమాత్రమున-పరిణయముగ నడుజేయిదీనుక- కదలుటెంత విచిత్రము |న|

పోవఁదలఁచిన మనముబంపఁగఁ-బోవద- జేయూరికి-నివునేనలగూడి శ్రీఘమె- నేడుబొమ్మిఁకఁ బోరికి |న|

భూమిఁ గోమటి నేనివీరయ-నాముననిశముఁబోచిన- శ్రేమకరమగు కొత్తపలిపురి- రాముమదిలోదలచిన |న|

వ| నీతిధ్వజ యనీతిపరుడైన యాభూతలనేత సూతుని సేతలు నీచేతం బునకే తీరుదోచుచున్నయవి మంచిదికాని యా మానవాధముని బ్రాణంబులు కీనాశునకుఁదానంబుఁజేయక ప్రాణంబులతో యుద్ధం బునబద్ధునించేసి ధర్మపద్ధతిబుద్ధులఁగరపివంపుట ప్రసిద్ధముగదా గాన యీక్షణమే లెమ్ము పొమ్ము పట్టుకరమ్ము అనిన నీతిధ్వజుండు బయలుదేరినెట్లనిన

దశ్య-అరభిరాగము-తాళంబది

దండనాయకుఁడు వెడలెనపుడు-నీతిధ్వజుఁడనియెడు- దండనాయకుఁడు వెడలెనపుడు-దండనాయకుఁడు వెడలె-భండానమాచరింపఁగ- దండీధములుతనతో- చాచిన నడుచుచుండఁగ-తెండువైపులఁడు వరిజనులుండి ముదముజెందు-చుండఁగ- దండధరులుముందు- భీకర భండన భువీరిపు- ఖండనయనెచును- మెండుపరాకులు- మెప్పుగఁ దెలుపఁగ |దం|

వందిజనముల్గు బొగడుచుండ సామంతరాజు లెందరో తననుఁ గొల్పుచుండ-సుందరమైన తనదు-స్యందన హయభురాగములంధు నెగసిన ఘనధూ-శ్యాకాశమంటి లోకము- క్రిందుమీఁదుఁజేయ- సరసీజ- బంధుకాంతిమాయఁ-చిక్కుల-యందు చీకటులుగాయ- మజీమజి- మందుగుండ్లు సా-మానుబండ్లతో- గందరగోళము- గావేవేగ మె |దం|

కోమటినేని చీగయ నేలు. శ్రీకొత్తలి రఘురాముని నమ్మివడి
మీనాలు. నీమనము పుట్టి. డీటు సె తెమ్మ వైపు. సాముజేయుచు
వచ్చు. నరదార్ల జూచి మెచ్చుచు. మోము నజరున వొలయ నన్న ని-
నామము నుడుటను వెలయ. డండును. పేమగఁ జూచునకలయ
ఁపులకు. భీమంబగురణ భేరులు మోయఁగ. హేమాగందభూ-
మిశునిఁ బట్టను ||దం||

అటుల నీతిధ్వజుండు చతురంగబలసమేతుండై హేమాంగదుండు
వోయినదారిబట్టి కూడముట్టిన.

ద్వి॥ అటుల నీతిధ్వజుఁడల సేనతోడ

మటుమాయముగవచ్చు మార్గంబుఁ గామ
మంజరి జూచియా మార్గంబునందు

రంజిల్లుకేతన రాజవీక్షించి

నిరుపమాభీలమానినదమాలించి

స్థిరముగాఁ దనతండ్రి సేనగానెంచి

పరినిద కిసుమంతభంగమేమైన

నతుక నివృత్తమతియెరిగిరమున

కుపధానముగనొక్క నురుపరిధాన

మవును జుట్టియుఁ బెట్టియుఁకుంతలేత

తలచీర కొంగు సిద్ధముజేసి కొనియు

కలహకౌతూహలకలితాంతరింగ

అగును స॥ న్నద్ధ సర్వాయుధబైన

నగహరాయుధమెక్కి నాధునిచరణ

స్మరణ పరిణితవృత్తి సీజయాట

భరణస్యమొక తృణ కణముగానెంచి

వటవిటపికి నమీ పంబుగావచ్చు

వటుతర సేనలో పలికి గుట్టమును

పరుగుఁజొలిచెను వరకొత్తవల్లి

ధరణీసుతాధీశుఁ ♦ దలపులోనమ్ము!

దర్శ్య—జంఝూటిరాగము—రూపకతాళం

కలహమాచరింపఁబూన - కామమంజరీ-బలుల రథికవరులఁబట్టి
తలలవనీ-తలముఁకొ-బలియనుచును-బలికేయించుఁ కలహః
కొండలొనటంచుఁ-జూపర-పిండుజూచిమెచ్చడి-దండిమాఁటలు
గలవే-దండంబుల-తొండంబుల తండంబుల-ఖండింపుచు కలహః
తురగములను-కాతుగమిని-దోర్బలంబు పెంపునఁ-దరిమి నరికి వైవ
సాగఁ-గరములుకం-ధరములు పెన్న-రములువే-ధరరాలఁగఁకలహః
పాదచారుల మెడలుబట్టి-వంగబెట్టి-గదఁగొని-మోచుచుండ-మొగ్గు
కొనుచు-నీడయుమా-మీదనుమటి-లేదాచిని-భేదింపఁగఁకలహః
నెరయు కొత్తపల్లి కొమటి-నేని-వీరయాభ్యుచి-ఘరనుఁడైనరామ
విభుని-స్మరియింపుచు - ఘరసేనల - శరములచే - వారియిం
పుచు కలహః॥

మ॥ అరిసేనాంబుధిఁ బాడబాగ్నివతుగా ♦ నాహూతిఁగావించు దా
శరధిన్వోలి శరాళిముంచుదిశల ♦ నైస్యంబుఁబోనీక నా
గుర్తహి నైలెలికట్టల మటిపాం ♦ గున్దాంచు మానిక్వియ
వ్వరీ మంధాననగంబుఁటిఁ గలచు ♦ న్వామాక్షి శార్యోత్పతిఁ

చ॥ ఇటువలెఁ గామమంజరి యు ♦ హీనపరాక్రమమొప్పు గన్నులగా
జటచిట నివృక్తల్లొరల్ ♦ సేననణించిన దండనాధుఁ డు
త్కటమగు కొవమాప్రసాది ♦ గ్రక్కున దానెనురేగి తేనెజ్జ
బ్బిటులు ప్రసంగవాక్యముల ♦ వేమరుఁ బల్కుఁదొడఁగ నత్తరిగ.

దర్శ్య—సంవాదము—శంకరాభరణం—ఆటతాళం

ప్ర॥ కొమ్మా యిది నీకుఁదగు నమ్మా-యిటుబోరాడిఁగ - నమ్మరిగ
దలఁడినిను-రమ్మా నెనుసుమ్మా మంచి కొ॥

కా॥ నీవుమంచివాడవయ్య - నీతిధ్వజమాయలకు - భావమునఁ దండ్రి
యని - భావించుననీమాటకు ॥నీ॥

ప్ర॥ తల్లియిత పంతులమెదఁ - చాల్చితిని యేమందున - పిల్లతనమూని
పెద్ద - యల్లరికి లోనాడువే ॥కొ॥

కా॥ తేనికిఁబుట్టితిని - తేనిఁజేఁబట్టితిని - మానుమన శౌర్యపటి -
మంబు రణరంగమున ॥నీ॥

ప్ర॥ రాజసుతఁనుచు గ - ర్వంబుఁదగునమ్మ రణ - రాజ నదిరించినిల్వ
రాదు నీబోటులకు ॥కొ॥

కా॥ నేనలనుగూడి నేఁడు - జక్కువడినాచేతికిఁ - ప్రాణభయముననిట్లు -
బలికినను బోనిత్తునే ॥నీ॥

ప్ర॥ నీదుమగతనమునకు - నీతిధ్వజుడడలొందున - పోదువులె హేమాం
గద - భూమిఁజూనిఁగూడియింక ॥కొ॥

కా॥ పోకుండఁగఁడ్డఁడి - పోదుమని ధర్మధ్వజ - భూకాంతునిఁదలఁచు
కొని - పోకార్యద - నీకాయము ॥నీ॥

ప్ర॥ పోకార్యదనిచుఁ పెద్ద - పోకిళ్లఁజూకునుమి - చీకాకై పోయెదవు
నీకెందుకై మూర్ఖువైయు ॥కొ॥

కా॥ వెలయుఁగోమటివేని - పోయ్యనుఁ ప్రాచుర్య - త్త - పలి శ్రీరాముని
నమ్మి - కలన నిను - బలిజేసెద ॥నీ॥

సీసార్థము.

నిర్భయచిత్తయై ♦ నిలచినకామము ♦ జరిని నీతిధ్వజునిచివరఁడు ♦
గనినీశ్రములనన్ని ♦ కణము సరాలంగఁ జటులకోపాన్విత ♦ స్వాంతు
డగుచుఁ ♦ బలికెనో భామనికా బాల్యంబునుండివే ♦ నెత్తుకొమ్మదాడి ♦
పోతునందు ♦ నన్నంబుదనిపించి ♦ మన్నించినందుకుఁ ♦ బలుపెక్కి
నేడు నాతోడ ♦ కలహముజేయుఁ ♦ దలఁచుట చిత్రమౌజాడ ♦ వల
నొప్పఁబాలుబోసి ♦ సాముపిల్లను బెంచ ♦ జెలఁజేసి కలువఁజూచు ♦
నీతియాయె యైతెమాన ♦ తలఁపున ధైర్యింబూని ♦ మదిలో ♦ నెభు

కినుమంతయుమాని ♦ నిలచిననీబల ♦ చలములు భరిభరి ♦ భరియని
వెయినో ♦ రులనుతిఁజేసెదఁ ♦ దాలుగకనిల్వ వూబోని ♦ నాకౌర్య
దైర్యం ♦ బులుజూడుకలన నలివేసి

వ॥ అనిన విసి కామమంజరీ నీతిధ్వజనితో నిట్లనియె

సీసార్థము.

వినుమునీతిధ్వజ ♦ తనయింటిదీపమే ♦ యనుచుముద్దిడఁజూచు ♦ జనుని
భంగి ♦ నేనెత్తిపెంచిన ♦ నెలతఁగదాయని ♦ చనువుగాఁదలఁచియీ ♦
జన్యమందు ♦ ననునెమర్చుటఁజూడ ♦ ననుగినియఁగాఁజేసి ♦ పోగలవే
మల్లి ♦ నాగపురికి ♦ ధర్మధ్వజనిముఖ్య ♦ దఁడనాయకుఁడవై ♦ దారా
పుత్రాదులందఱిని ♦ యెడబాసి స్వర్గపు ♦ దానినిబొమ్ముమిత్తరిని ♦
ఘోరశరజాలముల నీ ♦ గుండలు జీల్చిరక్తపు ♦ ధారాసంపాతమున
రణ ♦ తల మెట్టమంటియలుకు ♦ తీరునలుకుబోసి ♦ మెదడున ♦ వార
ముగ్గులేసి ♦ కోరుభూతముల ♦ కొట్లకుఁజును ♦ గారదియించెద
కఱ్ఱుదీరనీ ♦ బీరములన్నినఱిగించి ♦ దనుమాడెదను నా ♦ చేరువ
నిల్చు మెదురించి

వ॥ ఇట్లుబలుకు నా కుటిలాంకపెటుకు మాటలకు కటతటంబులదర
నిటలతటంబు భృకుటి యొకటిగాగఁ జటఁజట నక్కికణంబులు
కటకున రాల కోనానుగత లోచనంబై నీతిధ్వజుడు కామమంజ
రీనిఁ జూచి యిట్లనియె.

కందార్థము.

వనజాక్షి యింతవరకును - ననునేలిన ధారణీశ - నందిని
వనిలో - ననుమానించితి రణమున - నినుమార్కొననింకఁ
జూడు - నేటికలహమున - నాసితశర - కొటివేగమునఁ-
బాటించినీతనువు-బగలజీల్చియుఁ గ్రొవ్వు-తేటగాఁగరిగించి దివిటీ
లకునుబోసి-వాటముగ వెలిగించి నీవిభుఁ - బాటవెదకయుఁ బట్ట

కన్నను - పోటుబంటు చెయ్యనుచు శరముల - నాటనేసియు నార్చె
వేలుపు - కూటుపులుబెవర - దిగ్గజకర్ణ - కోటరములదర -

కందార్థము

ఏసిననవినకుమనెనుని - మేసిగనుర్ధ్వజహయారి - నిలఁగూర్చి
బలే - రోసమునరథముఁ బూడిపాడి - జేసియు సారధినిజంపి -
చెలఁగిపెల్లార్చి - నీతిస్వజుని - కలహముననోర్చి - పలికెనో
నదినభూ - తలనాయకునిసేవ - వలమ సాణముఁబంటు - బలు
సాకుఁ దిని బ్రతుకఁ - గలవుగాని - కరధముపెక్కెము - విలు
శరంబులు - హతులులేకను - కలన నన్నెదిరించి నిలుచుట - కల్ల
గాదెలింప జన్య - స్థలమువిడనాడి - పెన్నిచ్చిపో - చలము
విడనాడి.

కందార్థము

ఈత్రేకుబల్కువల్కులు - నీతిస్వజుఁ గర్ణములకు - నిసితాంబక
నా - ఘాతముఁ జొనిపిఁటులై - వీతరధుండైనఁగాని - భీతి
నణగించి - ఖడ్గముదూసి - చేత నవరించి - నాతిరో నీశిర
గా - హేతిచేతఁజేరి - భేతాభాఁ గ్రూర - భూతములకిడి
మెచ్చ - జేతు మానపుఖండలెల్లను - జీలికలబడఁగోసి పై
కెగ - లేతుఁ బక్షుఁగూపులకు నా - బూతుఁదీరఁగ ననుమఁ
బలుకుమఁ - జేతిగొద్దిగను - వ్రేసెనునిసిత - హేతిచే దెగను॥

5. ఇట్లు నీతిధ్వజుడు ఖడ్గంబువైచిన గామమంజరి—

కందార్థము

విడచినఖడ్గంబాడుపురఁ - గుడిచేతనుబట్టి బాగ - గుట్టము
విడితా - బుడమిపైధుమికి యాతని - మెడఁబట్టుక వంగ
బెట్టి - మెలఁతచెయ్యెత్తి - విశతశమనఁగ - రుధిపించి కత్తి -
నిలచి పలుకఁగ దొణగ - నీతిస్వజుడఁ పెద్ద - పులిసోటఁబడు

జంక - పోలికగాను పె - స్కలహమున నాచేతబడితిని - తలపు
లోపలఁ దారపుత్రా - దులపైన్లల మమతవిడుపుము - దునిమె
దను కంఠంబటంచును - పలుమాటలాడి - నిలఁచెను రాచ-తలి
రాకుహోడి.

వ॥ ఇట్లు బలికిన నీతిధ్వజుడు విని వికలనకలాయుధుండై కామ
మంజరిచేతిలో నుచ్చులోబడు పట్టవిధంబునఁ జిక్కువడి గడగడ
వడంకుడు నావడఁతుకయ దుగులన్దన నడునెత్తిమోపి నుడువులు
దడఁబడ దీనభావంబుతో నిట్లనియె.

దద్యు—శహనరాగం—ఆటతాళం

మానినిబోవవె - మఱుఁగునఁ జేరి - మానకవేడెద - మన్నన
గోరి ॥మాని॥

శరణనువారిని - కరుణనుఁజూచి - పరిపాలింతురు - పగకడద్రోచి
॥మాని॥

బలిమినిదెలియక - కలహముఁజేసి- పలికితికారు - తలపునఁ బాసి
॥మాని॥

ఎత్తిఁబెంచితినేను - మొత్తుకొనంగ - కుత్తుకగోయకు - గోరి
మొక్కుంగ ॥మాని॥

కోరికొత్తపల్లి - కొమటినేని - వీరయనేలు రఘు - వీరెడబూని
॥మాని॥

వ॥ ఇట్లు భీతిచేతనుండై నీతిధ్వజుడు చేతులెత్తి మొక్కుంగ యా
భూతలనేతృ తనూహతకు ప్రీతిఁగలిగి ఆతనిని రణస్తలంబునవిడచి
తిరిగి తనప్రాణేశ్వరుండైన హేమాంగదుండు పవళించియున్న వటు
విటసి సమీపంబునకు వచ్చుచుండెనంత

ఉ॥ తొంగలి రెప్పలందెరచి * తోడనెమేల్కొని దిక్కులన్ని హే
మాంగదరాజు జూచితన * మానవలెన్దురగంబుఁ గానక

స్వంగగొనంగ వచ్చెనతి • భీకరగాణ కృపాణపాణియై
సంగర రంగ శత్రుభయ • సాధనయై తురగాధిరూఢయై.

వ! ఇచ్చిధంబున వచ్చుచున్న కామమంజరిని హేమాంగమంజుజూది
తరుణి ఈతురగంబునెక్కి శరంబులు శరాసనంబుబూని నివసిన
కారణంబెయ్యదియై నాకెఱుంగింపుము. అనిన కామమంజరి తుర
గంబుడిగి కృపాణ బాణాసన తూణీరంబులు తురగంబుపై నెప్పటి
యట్లఁబడిలపరచి ప్రాణేశ్వరుని పాదంబులు తన శరంబుసాక మ్రొక్కి
ఇట్లనియె.

దర్శన—రాగము దర్బారు—ఆదితాళము

జీవితేశ్వర - తమ-చెవులవినుము నా - మనవిఁదెల్పెదను ||జీ||
నీవునేను నడుతేయిలేదియీ - త్రోవబట్టియిటురాగ - నచ్చటి -
కావలివారలువేగ-మనగతి-భూపరునకుఁ గొనసాగఁ - దెలిపిన -
భావమందుఁ గో - పంబుఁగల్గెనట ||జీ||

అంతట నీతిధ్వజుడను మంత్రని - యవ్వడైనముజేసి-పంపెనుఁ-
గొంతనేనఁ జతఁజేసి - వారలు కుంతంబులు సరిఁజేసి - మనపై
పంతంబునఁజి - వ్యభజనుదెంచిరి ||జీ||

జనపనైన్యచిదంబు చెవులతోఁ - జక్కఁగనేనాల్పించి-రథకే-
తలములు కన్నులఁగాంచిఁగొండపు - పనియని మదిలోనెంచి -
తమని-దనుమేల్కొల్పుట-ధర్మముగాఁదని ||జీ||

తలచినేనెదని యుద్ధముజేసియు - దండునెల్లఁదూలించి-కాలుని-
నిలయామునకుఁ బంపించి-నర-పతి దలనాయకు నెమరించి-పోరిన-
కలహమువిడచియు - గడ్డిగఱచెనో ||జీ||

కోపటిసేని కులుండగువీరయ - కునువరమిడు ఖగవైరి - దల
చుచుఁ - గామమంజరీసారి - బ్రోవుము-నామీదను దయగోరి -
యనుచును - వేమరు మ్రొక్కఁగ-విడచిపెట్టితిని ||జీ||

వ! అని కామమంజరి దెలిపిన హేమాంగదుండు సంతోషితాం
రంగుడై భార్య చెయ్యి తనచేతఁబట్టుకొని యిట్లునియె

మ! తరుణీ వైకులతోడఁ బోరువెరపు • స్వార్థ్యత్వము నీ కునీ
కిరణీస్థలుట చిత్రమయ్యె శ్రమయు • స్కాసంత లేకుండ ము
క్కురులం జంపితి విట్టిభార్య గలదే • చర్చింపఁగానాచుతా
కరముల్పుచ్చి కొంగలించె కుచవ • మంబుల్పురినూడగఁ

వ! ఇన్విధంబునఁ గామమంజరిని హేమాంగదుండు గాఢాలింగనము
జేసి సతీ నీవిజయంబునుతింప భాషాఽతిక్రై న వసతినిల్పునే విశేష
ముగా సంతసించితిని లెమ్ముచోవుదము అనితద్దంపతులు బయలుదేరి

ద్వి! ఆచోటవాసి వా • రసతి దూరమున

నచ్చమానీటిచే • నలరారు నేట

స్నానసంధ్యావఁదఁనములెల్లదీర్చి

పైనపైగుట్టముపై నిక్కి రెండు

గడియలప్రొద్దెక్కు • కాలంబువరకు

కడుసంభ్రమమున నొక్కపురీవరంబుఁ

గనుఁగొని దానిచెంగటవెంటేలీను

చునువికాసంబగుసోమోపలముల

బద్ధమాకాళికాభవనంబుగాంచి

బుద్ధులు సంతోషములఁజేలుచుండ

సంధునడిగి గుట్టమవనీజమూల

మండునబంధించియులసటకొంత

దీరఁగాఁగూర్చుండిదృఢచిత్తులగుచు

వారలు శ్రీకొత్తవలిరామునమ్మి

వ! ఇట్లు గూర్చున్న సమయంబున కామమంజరి ప్రాణేశ్వరా ! మనము
జరిగినతేయి జాగరణఁజేసి మార్గాయానంబున శరీరంబులు డస్సి

వచ్చియుంటిమి. ఇప్పుడు వంటజేయుట మనకు మిక్కిలి కాలయాపనమాను గనక ఈపురమునకుఁ దయరబోయి యొకఁరహకు పిండిఁ దీసుకొనిరమ్ము ఇప్పటికి భుజింపుదము తమచరి వంటజేసెదను.

తే॥ గీ॥ అనిన హేమాంగదుఁడువిని ♦ యాక్షణంబె
సంచిలోపలియొకవరా ♦ సరగఁదీసి
కొనియు వేగమే తత్పురంబునకుబోయి
యెలమిఁ ప్రతివీధిఁదిరుఁగుచు ♦ నిట్టులనియె.

సీ॥ భూసురోత్తములార ♦ పుణ్యమానసులార
పిండియీవరహకుఁ ♦ బెట్టరయ్య
కాశ్యపీపతులార ♦ కవిజనావనులార
పిండియీవరహకుఁ ♦ బెట్టరయ్య
వరికిఁ బటకలా ♦ వసుసమన్వితలా
పిండియీవరహకుఁ ♦ బెట్టరయ్య
శూద్రమానవులార ♦ భద్రమందిరులార
పిండియీవరహకుఁ ♦ బెట్టరయ్య

తే॥ గీ॥ వృద్ధులార మహానీతి ♦ బద్ధులార
పిండియీ వరహకింత ♦ బెట్టరయ్య
బాలురార సద్గుణ ♦ పాలురార
పిండియీ వరహకింత ♦ బెట్టరయ్య.

స॥ ఇవిధంబునఁ దత్పురంబునన్గల వీధి వీధి సంగడినంగడి దిరుగుచున్న హేమాంగదుని చూపరేఖా లావణ్యంబున కిచ్చుకుహించి సర్వ జనంబు లాశ్చర్యంబుగా వీక్షింపుచున్న సమయంబున.

ద్వి॥ విరివిగా తత్పురివేశ్యాంగనైవ
వరవిలాసవతికి ♦ వరపుడుకత్తె

యో చంద్రముఖ ముదఃకమావహిల్లంగ
 తోఁచినఁనిశేఁతొందరగాను
 చక్కఁగాదలఁచువ్వింతడఁచుట్టఁజుట్టి
 చుక్కబొట్టమితమాఘసాగనుగాఁదిద్ది
 కన్నులకందమాఘకాటుకఁజెట్టి
 సన్నజాజుల సరుల్లడనిండఁజుట్టి
 ఒంటినాగరము బల్లొయలుగాఁజెట్టి
 కంటెపట్టెడనానుకాసులదండ
 తగమెడదాల్చి యుద్ధముజూచిమెచ్చి
 సాగసైన్యజలతారుఁచుక్కలచీరె
 రహిఁగట్టి నైతాఃశిరవికయుఁదొడిగి
 బహువిధభూషణేర్పాటుగాఁజెట్టి
 నిగ్గుజవ్వాజి పొన్నీరత్తరలఁది
 బుగ్గలుబ్బగను దాంఘబూలంబుఁజేసి
 పనిఁబడివీధికిఁపై నమైమదిని
 ఘనకొత్తపల్లి రాఘవునిచింతించి

దర్శు—శహనరాగం—అటతాళం

చంద్రముఖవచ్చెన-యారాజవీధికి-చంద్రముఖవచ్చెను-చంద్రముఖ
 లెస్స-జాణతనముగాను ||చంద్రము||
 అందెలుగలుగల్గిన-కరిచూసముననా-నందమతితోమెల్లన-అందంద
 నడుగు-లరయుచు నిడుచును ||చంద్ర||

చిలుక చుంచుదువ్వచు- చిలుకొండఁజూచి- మొలకనవ్వునవ్వుచు
 నిలకడగలిగిన-తొలకరిమెఱుపన ||చంద్రముఖ||

సూరిజనుఁడై మించిన - కోమఱినేని - వీరయను రక్షించిన-
 చారుకొత్తపల్లి - స్వామినిఁ దలచుచు ||చంద్రముఖ||

వ॥ ఇవిధంబున చంద్రముఖ రాజవీధినవచ్చుచు కందర్పునియందము
క్రిందుగాఁజేయు యీ రాజపురందరుని నయనారవిండంబు లానం
దించ వీక్షించి తనమనంబున వర్ణింపఁదొంగె.

దర్శ్య—ఆనందభైరవిరాగం—ఆదితాళం

ఎంతమ్మనువైనవాడి భూపుడు - రాజ - కంతువసంతులఁ
బోలు రూపుడు-కంతునికేధిలోన - గొగిటజేర్చవట్టి - కాంతల
జన్మములు - గాల్చిన థాతిలోపల | నెంత|

నూనూగు మీసములయందము - జూడ - సానందమొందె
నాచుడెందము - కొన్నిబిడికిటబట్ట - గావచ్చు వాడుచంపక-
నూనసమనానవాడ-జానుబాహులవాడిత-జెంత చేరలనేలు పెద్ద
కన్నులు-చెప్ప - దీదు వాహ్వా వీనిచెన్నులు - నీరేజివాడుడల
తెగ - బాఠెఁగు కురులవాడు - నారీమన్మథుడు ముద్దు - గారు
సెకు, లవాడిత | జెంత|

మోచి వంకెనపూతచందము - మోము - భావింప పుష్పితార
చందము - ధావశ్యమైనవెన్నెల - చాకు చిరునవ్వువాడు -
భూవిర్యులందటిలో - తీవిగల్గినవాడిత | జెంత|

భూమిని కొత్తల్లి ధాముని - ఘనుని - కోమటిసేని వీరయ
నాముని-క్షేమాస్పదునిజేయు - శ్రీరామచంద్రభజన - వేమార
కండఁజేయు - విమలగుణాధ్యుడీ | జెంత|

వ॥ ఇవిధంబున చంద్రముఖ హేమాంగుని సాందర్యాతిశయంబు
తనమనమ్మున ఘనమ్ముగావినుతించి వెండియుఁ దనలో నిట్లనియె,

క॥ ఈనరపతి మాయేలిక

సానినిఁ జతగూడెనేని • చర్చింపంగా

మానికముకంకణము ను

థానతగని మిగులఁకాంతః • చాల్చిననిధిమోక్ష

క॥ ఈలీల మనసులోపల

నాలోచనఁజేసి యింటి • కరిగి రయిమునక

శాలాంగణమున నిలచియు

వాలాయముగా విలా • సవతియిట్లనియె

ద్వి॥ పనిబడియు విలాస • పతి యాక్షణంబె

ననుపైనఁన్నీట • స్నానంబుఁజేసి

దసిలీడచీరః • దగఁకటిఁగట్టి

పనగల్గురవికె గు • బృలమీఁదఁదొడిగి

సంపంగినూనె కే • శముఁకుఁబూసి

వంపులేర్పడఁనువ్వి • బజ్జక వేసి

కంపురాగిణిఁబెట్టి • కీర్జడమీఁద

పింపిణిబిళ్ళలు • బేరుగాఁదీర్చి

తగునాగరంబుకే • తకిచ్చందవంక

సిగదారములతోడ • సిసలగాఁగట్టి

కత్తె బావలీ • లక్ష్మణులుగొలుసు

ల త్తరిశ్శంగార • మమరధరించి

తారహారంబులు • త్తండాలు నాను

బారుకాసులదండ • పట్టెక కంటే

మొదలుగాఁగల్గు సా • మృలుబెట్టుకొనియు

తదుపరి నిల్పుట • ద్దంబులోఁజూచి

చెక్కుల మకఁక • ల్లిస్తుగావ్రాసి

ముక్కునమూడు సా • మృలుబెట్టుకొనియు

తేటగాఁగస్తూరి • తిలకంబుదిద్ది

కాటుకనన్నగాఁ • గనులకుఁబెట్టి

నడముకొద్దాణ మం ♦ దముగఁ బిగింది
 కడియ ముల్కున్దు టుం ♦ గరములుదొడిగి
 పుక్కిటినిగ తా ♦ బూలంబుఁ జేసి
 తక్కినా మేనన ♦ త్తరుఁ గండమలఁది
 వంతుకెక్కిన కొత్త ♦ పల్లిరాఘవుని
 స్వాంతమందుననమ్మి ♦ వచ్చెనుసరగ

దర్శు—శహనరాగం—అటతాళం.

వెడలె విలాసవతిమది - వేడ్కలూరఁగ - కడు పేమఁగల్గు చెలు
 లిరు-గడలను విడువక - నడువఁగఁ- దడయక || వెడ||

పోకై న వెండిజరిగల - కోకకుచ్చెళ్ళు - మోకాల్పైన దాపలి -
 కైకొన వేళ్ళను - తీకుగఁజట్టుక || వెడ||

పునుగు జవ్వాజి వాసన - లెనయఁదిక్కులను - మునులనైననుఁ
 దాసు-లనుఁజేతును నొక-క్షణముననుచును || వెడ||

జారపురుషులమతుఁ-నీరుఁజేయుచు-వారజాపులదగు నొ-య్యార
 పునడకలఁ-దోరముమీఱఁగ || వెడలె||

ఇలనుఁ గోమఱినేని-కులునినీరయను-విలసిల్లఁజేయు కొత్త - పల్లి
 రామునిమది - నిలిపి దలంచుచు || వెడలె||

ప|| ఇన్విధంబున విలాసవతివచ్చి చంద్రముఖునిబాచి గాఢాలింగనమఁ
 చేసి అమ్మా! చంద్రముఖ నీవంతకుముందుగాఁ పనిఁబడి బజారుకు
 వెళ్ళియుంటివి ఇంతలోనే తిజిగి యింటికివచ్చి నన్నుఁబిలిచిన కార
 ణమేమో చెప్పవమ్మా! ముద్దుగుమ్మా!

ప|| అనినఁ బానీరత్నఁబిట్టనియె.

చ॥ పాలుపుగనే బహునకు • బోయినక్కడ నొక్క మొల్కమీ
సలు సొగ్గసైన ముంగురులు • చక్కని వచ్చెమొగంబు ముప్పిగో
పల సరిపోవు నెన్నడుము • పల్చని చెక్కులు దీర్ఘబాహువుల
గలిగినవాని రాకొమరుఁ • గంటిని కంటికిఁ గూర్చిఁ దీరఁగ

క॥ ఈ కమలాక్షుఁడు జూడఁగ

మా కమలాక్షిని దగిన • మానిసియని నే

నో కమలానన వచ్చితి

నీకిదిదెల్పంగ నాతఁ • డిటనుండఁజొగో.

క॥ ఓ యక్క యాకుమారుని

దేశురొ యెచటవిడిదొ • యెందులకిటకు

ప్రచ్యుతవచ్చిన వాఁడో

యే యొరిపిడి చనులబోటి • యింటికిఁబోనో.

వ॥ ఆలస్య హమ్యతం విషమనమాట స్వహకుఁడెచ్చుకుంటివో
లేదో తోచకయున్నయది. అక్కుమారతిలకంపు నిర్మితిగైకై
మన్నే తాబులుకుచున్నయది. అనిన విలాసఃతిమును తానును
నిజచంద్రశాలాంతరంబున నిలచి నా వేశ్యరత్నంబునకిట్లనియె.

క॥ చూడవె యా సురసాళు

నీడను నిలుచున్న వారి • నేర్పుమెయి న్నా

ట్లాడుచు నవ్వొలయించెడు

వాడే నీతోడ నన్న • వాడేలికరో.

వ॥ ఇట్లు జూపించిన నాసుందరాంగి దండం బానందంబొంది తల
యూచి నాసాగ్రస్త తర్జనియై చంద్రవదనస్సొంది.

దర్శ్య—బోడిరాగం—అదితాళం.

చూడలేదే వీనిబోలిన-బోడకానిని సుందరి-కాడుకల్వల-తేడు
సరిగాలేడు-పూవిలు-కాడు నేడు జోడనాకు. చూడలే.

చేతికందని నూగుమీనము-లేత హాశువువాడ నా-యీతనినినా-
చేతిలోనే-ఓతినివ్వగఁ-జేతుకోతకోడరివాఁడు | చూడలే!

కుండము మెయితుప్పు నెచ్చెగ-మంద మిమ్మనిజ-దమా- కుండ
ములు ర ద-బృందము న కును-విందు సేయు ప-సంను
పొనుజెడుట్లొ | చూడలే!

చాలఁగోమటినేవీరయ-నేలు కొత్త శ్రీపని-లీల సీతాలోలుసద్గుణ
బాలు తుపితకు-చేలు శ్రీలమేలునొకు | చూడలే!

సీ॥ కన్నులాతమ్మల ♦ కన్నులాయనపించు
మధ్యంబు మృగపతి ♦ మధ్యమెన్ను
బొమ్మలా మరుళరా ♦ సమ్మక్కిందొనరించుఁ
గుఱులు తుమ్మెదజేంద్ల ♦ గరులనేలు
నుదురు చందురునిక్కిం ♦ దొదగఁజేసి చరించు
నవ్వువెన్నెలలను ♦ నవ్వుచుండు
ఇదవి రక్తిమబింబ ♦ మదరఁగొట్టగ నోవు
చెవులు తొమ్మడులను ♦ నవలదొక్కు

శే॥ గీ॥ రొమ్మచూరునిమీటి పీ ♦ తక్కుమించు
హస్తములు జానువుఁదాటి ♦ హస్తసుమీఱు
సాయగంబెల్ల నొక్కటై ♦ సాంపుతోడ
యితసరూపంబు గలుగుటై ♦ నేమొకాడ!

కం॥ ఈచెలికాఁడొగిచెయి పై
వైచిననాదినము స్వర్గ ♦ వైభవమెల్ల
యోచించకఁ జేకొనుగతిఁ
దోచెన్నామదికి పుల్ల ♦ తోయజవదనా

ద్వి॥ చెలువరో యీతని ♦ చెలఁగి వర్ణింప
నలువకె నను ఫణి ♦ నాధునకై న

తరముగాడమ్మ నుం • దరి జెప్పవమ్మ
 పరితోషమున మేడ • నై నక్కినిలదే
 ఇతనిపై కన్నవేసి • యింపొప్పమనము
 జతఁగూడిముచ్చట • ల్పపుచునున్న
 ఈమోహనాంగుడిం • కెక్కడికైన
 కోమలి బోవునో • కోరికతోడ
 ఏమానినీమణి • యింపొప్పవీని
 ప్రేమించి యింటికి • బిలుచుకఁబోనొ
 చెలువ పిమ్మటకేమి • సేయంగఁగలము
 తలఁపుకొక్కొక్కె వృ • ధాగఁగఱించు
 కావున నీవే • కన్నవాక్యముల
 భావంబు గఱిగించి • భ్రమలుగల్పించి
 ఆమేటి గోరిన • పన్నియఁదీర్చు
 గామోదమునఁ బల్కి • కల్కిరొవాని
 నామేడపైకిఁ గ • న్ననఁ దోడితేవె
 కామినీమణి వజ్ర • కంకణంబిత్తు
 ననుచు బల్కినడెంద • మానంద మొంద
 మొనరివచ్చుచుఁ చంద • ముఖ కొత్తపల్లి
 పురివరవాసుడౌ • భూసుతాపతిని
 సరవితోడలఁచుచు • సరగనిట్లనియె

దర్శు—శహనరాగం—అటతాళం

తోడివచ్చెద నీదుమేడకుఁ - దోయజానన జాడవే - రాదొ
 వచ్చునొయనెడి స. శయ - మోడకను విడనాడవే | తో॥

ఇచటనుండక లేచివేగ మ - యింకనెక్కడ బోయిన - క్రిమర
 గతిఁ గొనివెత్తునిది నా - భారమెదలనమ్మిన | తో॥

మాయలును మంత్రంబులను నతి - మృదులు నేనెఱుగుదు
నేయడను నతఁడేగినను నే - నెఱిమి వెంబడిచిరగుదు || తో ||

మహినిగోమటిసేని వీరయ - మందివాడని బోచుచు - రహిఁ
జరించెడి కొత్తవలిపురి - రాఘవుని మదిసెంచుచు || తో ||

ప|| సుందరీ, నే నేగిన నోహరుని తోడితెచ్చుటకు సెలవానంగితివా
సంచెయి నీమైన్దా చెప్పుము అనిన సంతోషితస్వాంతయై
విలాసవతి

దర్శు—కమాచిరాగం—ఆదితాళం

సరోజలోచన - బిరానబోయిరాగదె - సరోజ - వరాలును
స్వరాలునుం గరాలనీకొనంగెడక - నిబ్బిమాటలే - కబుద్ధి
గాదు నమ్మవే - యబద్ధమాడుదాననా ను - మాంగి పాణిమీ
యన || సరోజ ||

పంసందువాడ హా - మసారి కేసుకీతఁడా - అసావృత్తిలేనిదాన
నొటనివెఱుంగవె || సరోజ ||

నిజేశ్వర గోమటి - నేని వీరయాభ్యుదయ - భజించుఁ గొత్తవల్లి -
పద్మనాభు నెంచుచు || సరోజ ||

ప|| పాణిసఖీ, చంద్రముఖీ, పోయిరమ్మ నామానసంబా సుందరాం
గుని యందంబున డిందియున్నది. నీవాచాసౌకర్యంబును నీయుక్తి
ప్రియోగంబును నేఁడెక్కికొనియెడ స్ప్రియోగించి నీసాహర్ద్య
చిత్తంబు నాచుచుపయోగింపుము. నమఁకుంటు దప్పినవిమ్మలు
నెక్కియోచన లొనరించినను తిలలసేతుంకనంబున కుంఠానందై
యుం గాన నేఁయ్యడి శియ్యపైఁ గొంచెము మేనుఁడెర్చి
జూచుచుండెద.

తే॥ గీ॥ ఇన్విధంబుననేలిన ♦ యింతిమాట
 శిరముననుఁ దాల్చి సంతోష ♦ చిత్త మగుచు
 మేడ వైనుండి నిగిమంది ♦ మేలుకటవ
 మొకటిఁగని కార్యనిశ్చయం ♦ బిఁకఁగలదని

తే॥ గీ॥ కొంచ మోపికతోనటు ♦ పొంది పొంది
 మంది సమయంబుగని నూత్న ♦ పంచశరుని
 గరిమఁదనరారు నాధరా ♦ వరకమారు
 నెమటికినిబోయి మొక్కిడి ♦ యిట్లుబలికె

కందార్థము.

ఎవ్వరివాఁడవు జనకుం-డెవ్వఁడు నినుగన్నతల్లి - యెవ్వరు నీవిం -
 దిన్విధమునఁ జరియించెద - వెవ్వరికై దెలుపుమయ్య - యీవిధ
 మెల్ల - నిన్విడచినే-బోవఁగనొల్ల - వాఁరినీమోము - వాఁడి
 యున్నతమ్మి - తీవిఁగన్నపైడు - దేవానిజంబుగా - పావనక్రి - శత
 ఇతకోటి - భావజమూర్తి

తే॥ చక్కఁదనంబు వేమరుల ♦ సాటికిరాని వక నైలంగునీ
 లెక్కిననీవు మాపుకి ♦ నిచ్చమెయింజనుదెంచి భోజనం
 బెక్కడలేకయున్నగతి ♦ నేర్పఁచున్నది నీ మొగంబుకైఁ
 జిక్కినఁ జెల్వనుస్థదమ ♦ చెమ్ములుజూడఁగ నామనంబునకా.

తే॥ వేగీ॥ దాఁదికెట్టరాఁడు ♦ తరుణంబువచ్చిన
 నేరికైనఁ పూరు ♦ మోదనాకుఁ
 దెలియఁజెప్పునుఁజుట్టు ♦ తేటతెల్లంబుగాఁ
 బాలుమాలకేను ♦ మేలుజేతు.

కందా॥ మగవాఁడవు మగువలతో - మగటిమిగామాటలాడ - మానెద
 నయయోనగ రాట్కుచలిదిగన్నను - నగరావిస్ఫురద మేయ-నలి

నాయతాక్షుఁడూ క్తికహార-కలితసద్వక్ష-పలుమారునినుఁజూడఁ
భ్రాంతిఁజెందించెనీ-చెలువెల్ల కనులకుఁ-జిత్రిచిత్రింబయ్యె-ఖల
జనశత్రు - మాదృశ పూర్వా-చలకుచపక్షు॥

శే॥ గీ॥ ఇట్లుచల్లెడు చెలిఁజూచి ♦ యింపుఁగుల్కుఁ
దనచర్మితంబు జెప్పఁగాఁ ♦ దరియటంచు
మదిని సంకోచమెల్లను ♦ మాని దాని
ఎదఁజెలంగఁగఁ బలికెను ♦ మృదులఘటితి.

కందా॥ గాజకుమారుఁడనేపు - గాజభయంగగుఁడ-సుగుణ-రాజి దన
గుఁకు-రా తగతి కిపురికినిఁ-దేజంబలరిగనువచ్చి-తిని చంద
వదన-ఆపనిఁజెప్పె-గను కుందరిదన-మున గొని నాప్రేయ-సిని
నొక్కస్థలమానం-గునిచివచ్చి పిష్ట-మునుఁ గొనిపోవగా-వని
తాలలామా-నాప్రేమ-దనరింభామా॥

ద్వి॥ పిష్టంబుదొరుకదు ♦ పేర్చినేను
కన్పించి యడిగినఁ ♦ గాని యీపురిని
ఎసిమిదిగంటల ♦ కీయూరుజొచ్చి
తిని దుకాణంబులు ♦ తిరిగియుఁదిరిగి
పిసుపుఁగల్గెననాకు ♦ విభుబింబవదన
పోసఁగ నాకలిమించి ♦ పోవుచున్నదియు
మరియొక్క గొమంబు ♦ మార్గంబుబట్టి
తిరుణిగో పోవంగఁ ♦ దలచితినేను
ఇది దుష్టపురివరం ♦ బిది పాపభూమి
యిదిరాజధాని గా ♦ దిది సజ్జనులకు
సరివైనచోటుగా ♦ ది దీవరాక్షి
కరుణాకటాక్షంబు ♦ కరముగాఁగల్గి
మది పాపమనియొక్క ♦ మానిసియైన
సదయులై మర్యాద ♦ నలువలేరైరి

ఆమోదమలరు సిం ♦ హాళరాజసుతుడ
 హేమాంగదుండని ♦ యెల్లరుబిల్లు
 రఖలరాజన్యమ ♦ హాళరాజగౌలువ
 సుఖమొందువాడని ♦ నిస్తులకీర్తియుతుడ
 నైననామర్యాద ♦ లన్నియునిచటఁ
 గానవచ్చునె కాల ♦ గతి యిటులున్న
 అనిపల్కునపునివృ ♦ త్రాంతంబుదెలసి
 మనసునుగనిపెట్టి ♦ మగువయిట్లనియె.

దర్శ్య—అపరూపరాగం—ఏకతాళం.

ఇంటికిరమ్మినా - వెంటవేవేగ-వంటకమిప్పుడు-వడ్డింతుబాగ||ఇం||
 ఆకలిఁగొంటి వ - య్యయ్యాయీవేళ్ళ- నీకాళ్ళుగడిగింతు-నేవే
 డిఁగిళ్ళ ||ఇంటి||

పిప్పంబుపిమ్మటఁ-బెట్టింతునీకుఁ-గవ్వంబులన్నియుఁ-గాంచెచీకాకు||ఇం||
 నిరతంబుఁగోమటి-నే ని వీ ర య్య - వ ర దుఁ డా శ్రీకొత్త-పలి
 రామునమ్మి ||ఇంటి||

వ|| ఇవిధంబున నాసుందర మందిరుందోడ్కొని చని సౌధాగ్రంబున
 నున్న విలాసవతికడకు న్నేర్చిన నాకంజనయన దిగ్గునలేచి నమస్క
 రించి కనకమయాననంబుపైఁ గూర్చుండనియమించి తేనెలొలుకుఁ
 బలుకులతో నిట్లనియె||

ఉ|| చందనచూర్ణమునల్లిపి ♦ చక్కగఁ గాఁచిన నీరమిప్పుడే
 బిందియలందుఁ దోఁడిరి వి ♦ భీతమృగేక్షణలింక వేడ్కపూ
 ర్లేందునిభాస్యతానము ర ♦ హిన్వడిఁజేసిదుకూలవస్త్రమిం
 పొందగఁగట్టి కొమ్ము కును ♦ మోజ్వలచారు శరాసనుండరా||

వ|| అనిపంటయింటిలోపలికిఁ దోడ్కొనిపోయి

ఉ॥ దంతపు కాళ్ళపీటయిది ♦ తప్పక మీరలుగూరుచుండి సం
ధ్యాంతముగాగఁ జేసికొని ♦ హాయిగఁ విమ్మటనీవు మామక
స్వాంతము సంతస్థి సర ♦ సాన్నములన్బుజయించి శయ్యపైఁ
గొంతసుఖంబుఁజెంది గనుఁ ♦ గూర్కొనుమేల్కొనపచ్చరాత్రికి

ద్వి॥ ధరణీశ బోగము ♦ దాని నేనాటఁ

బరికింపఁగా ధరా ♦ పతివినీవాటఁ

బాలుపొందఁగానేను ♦ భోజనంబెలుల

నలువ నచ్చనటంచు ♦ సంశయమొంద

వలవదు మాయంట ♦ ప్రతిదినంబునను

జలజాక్షుపూజలు ♦ నలుపుచునార

గింపొనరించఁగ ♦ క్షితిదేవునొకని

నింపుగానేర్పాటు ♦ నేఁజేసినాను

ఆమహానీయుఁ డ ♦ త్యాగందమొప్ప

భ్రామిక వండిన ♦ వంటలు సుమ్మ

ఇది కేవలాన్నమిం ♦ విది పులిహోర

యిదిశర్కరలపొంగ ♦ లిదియుదధ్యశన

మిదికేసరీభాతు ♦ నిది వాంగిభాతు

నిది విచిత్రాన్నంబు ♦ నిది పరమాన్న

మివిమాషచక్రింబు ♦ లివి తేనెతెరలు

నివి యతిరసములు ♦ నివి పూర్ణబూరె

లివి మంచిపూరీలు ♦ నివియె బజ్జీలు

నివి చక్కిశంబులు ♦ నివి పాలు పెరుగు

నిటపుగానీకేది ♦ యిష్టమోదాని

సరసత భుజయించు ♦ త్సానాధచంద్ర.

అనిబల్కి భోజనం ♦ బైనపిమ్మటను

కనకాంగియా నృపా ♦ గణేదోడితెచ్చి

చెయిబట్టి గదికిఁ దాఁ ♦ జెచ్చర దీసి
నయమైనమాటల ♦ నాతియిట్లనియె॥

దర్శు—రాగంపూరికల్యాణి—రూపక తాళం

ఇదియెచూడు పూలపాను - పెక్కవయ్య జారనాయకయిక -
ఇది - విదితంబుగ నేనొసంగు - వీడియమును - వీడక సతి - వేడు
కతోఁజవిఁ - జూడుముదొర ॥ ఇది॥

మోవిసొక్కు ముద్దు వెట్టు - తీవితోడఁగొంగలించుముదొర - భాన
భవుని కేళిలోను - పాయంబున - కాయంబును - కాయంబును -
జేయు మొకటి ॥ ఇ॥

గట్టిచన్నులివియెచ్చేతఁ - బట్టవయ్య-పట్టవదలకఁ - దిట్టమైననన్ను
రతులఁ - దేలింపుమొ - రాలింపుము - పాలింపుము - లీలాంగణ॥
మానితగతిఁ గోమటి - నేని వీరయాభ్యు సత్కృపతోఁ - బూని
బోచు కొత్తెల్లి - జానకివరుఁ - డూనినదయ - తోనినునను -
మానకేలు ॥ నిది॥

తే॥ గీ॥ సరస మొప్పఁగ నావిలా ♦ సవతి జేయుఁ
జారుమదనోపచారము ♦ ల్పావృంతమందు
సతులసంతస మొనరింప ♦ హాయిఁజెంది
దానిఁగన్గొని పలికె ని ♦ దానమొప్ప.

ఉ॥ అలికుల వేణి నీవిపుడు ♦ హాయిగజేయుఁ నవర్యలన్ని మ
ల్లలిత మనంబుకుప్పగిలి ♦ లావోనరించెను సంతసంబు నీ
వలెను పరోపకార గుణ ♦ వర్తించి గాననుముజ్జగంబుల
స్ఫులిభళినిన్ను మెచ్చితి శు ♦ భంబగు నీకు మరాళగామిని

తే॥ గీ॥ అచట హేమాంగదుండు కా ♦ లానుసరిగిఁ
బడుపుఁ జెలిమాయలోపలఁ ♦ బడి ప్రియంపు

టింతిపైయానవదలిన ♦ నిచట కాళి
కానికెతనముననన్న ♦ కాంతయపుడు

కం॥ ఈ యూరిదెదగ్గరదే
పోయినపోకడలెగాని ♦ పొంకముతోడ
నాయగనాధుడురాడిది
మాయగగన్పట్టెనాదు ♦ మానసమునకుకా

సీ॥ రాఁడాయనావిభుగ ♦ డేఁడాయ నిముసంబు
కేడాయనక్కటా ♦ నేఁడుమరికి
శత్రుప్రల్లాసిరో ♦ సమరంబుజేసిరో
కష్టముల్దోచెనో ♦ కాంక్షునకును
సీయూరనుంచెనో ♦ యేయూరుగోయెనో
దొరికెనోవిప్లంబు ♦ దొరికలేదో
ఆకిలిమించెనో ♦ యలసటఁగాంచెనో
యెంచియెవ్వరుఁ బల్క ♦ రించలేదో

తే॥ గీ॥ ఎలమితోసండుఁగొందుల ♦ నెవ్వరైనఁ
గుడువఁబెట్టిరో యింటికిఁ ♦ గొంచబోయి
కాలవశమున నామీదఁ ♦ గరుణమాని
యొంటిమెతాను నిదించు ♦ చున్నవాఁడో.

ద్వీ॥ అయ్యయో నేఁడేమి ♦ యన్యాయమామెఁ
దియ్యవిల్కానిని ♦ మ్మదేవేంద్రుశిశిని
ధనదపుత్రుని వసం ♦ తజయంతయుగము
ఘనసుందరఁబునఁ ♦ గడకునెట్టెదగు
లావణ్యమందున ♦ లాపై నవాఁడు
తావులు వెదఁజల్లు ♦ తనువొప్పవాఁడు
పెద్దకన్నలవాఁడు ♦ పేరై నవాఁడు
నిద్రంపుఁజెక్కుల ♦ నిగనిగల్వారఁడు

కద్దులేడనుగానుఁ ♦ గలిగినవాఁడు
 ముద్దులుగారెఁడు ♦ మోముగలాఁడు
 గడియమానులక్రిందుఁ ♦ గడఁజేయునట్టి
 కడిమిఁగల్గిన దీర్ఘ ♦ కరములవాఁడు
 చెలువొందుచున్నట్టి ♦ శ్రీశారములకుఁ
 దులఁదూఁగువీనులఁ ♦ దోరంపువాఁడు
 కరముకందని మీస ♦ కట్టుడువాఁడు
 కర మొప్పు ముంగురు ♦ ల్లలిగినవాఁడు
 పొలుపువంకర కన్ను ♦ బొమ్మలవాఁడు
 పలుకులలోఁదేనె ♦ బరగినవాఁడు
 పెడలుపురొమ్ముచే ♦ వెలసినవాఁడు
 మెడ శంఖమునుజొలి ♦ మెఱసినవాఁడు
 అనమాన వికమం ♦ బలదినవాఁడు
 రసికాగనరుఁడయి ♦ రంజిల్లువాఁడు
 చనువుచేతను నర ♦ శ్రుణమైననన్నఁ
 గనుఁగొనకను నిల్వఁ ♦ గా లేనివాఁడు
 ఇట్టివాఁడింతసే ♦ పిటకురాకుండు
 డెట్టి విచిత్రంబొ ♦ మెఱు గంగరాఁడు
 అనుచుఁ దిక్కులుజూచు ♦ నటలేలయూచు
 మనముగోలఁగుందు ♦ మఱివృత్తిఁజెందు
 కరముఁ జెక్కిటనుంచుఁ ♦ గన్నీరునించు
 బురపురముఁబొక్కు ♦ పొంకంబుదక్కు
 పుడమిపైఁబడిబొడ్లు ♦ పొలఁతివేతల్లు
 పెడమాటలనుబల్కు ♦ వేసటనుల్కు
 నూరికిఁబోఁబూను ♦ నొగినటుమాను
 హారంబులనుఁదెంచు ♦ నవిబరికించు

హయముచేరువకేళు ♦ నది నక్కఁదూఁగు
 శయముచేతనుమవ్వు ♦ చనువాప్సనవ్వు
 శరీరిఁ గొంతనే ♦ పింగీవరాక్షి
 వారనిదింతలో ♦ బడికొత్తవల్లి
 జానకీపతిపాద ♦ సరసీజములను
 మానకఁదలచుచు ♦ మరలనిట్లనియె.

దర్శు—తోడిరాగం—రూపకతాళం

ఎటులఁబోతివో - నాచాణనాథ - యెటులఁబోతివో - దిటము
 మానినేనుఁబంప-హటముఁబూని - యిటకురాక | యెటుల|
 తెమ్మటన్నఁ బిండిదేక - నమ్మతి నాజాడఁగొనక | యెటుల|
 నిముసమైన నన్నఁబాసి - నిల్వలేనినీవయోనే | డెటు|
 అనుడివంబున్నాఁగలఁ - కనికరమెక్కడనుదాఁది | యెటుల|
 ఎలమి కొత్తవల్లిపుర - మేలు రామునెన్నుచునీ | వెటుల|

సీ| పలుచనినామోవి ♦ పానకంబిత్తునే
 నిష్కడు నీకెవ్వ ♦ రిత్తురయ్య
 గుండటినాచుచు ♦ ల్లానమనియిత్తునే
 నిష్కడు నీకెవ్వ ♦ రిత్తురయ్య
 జగిచెక్కుటద్దము ♦ ల్లగనొక్కఁత్తునే
 నిష్కడు నీకెవ్వ ♦ రిత్తురయ్య
 కరముప్పఁ బిగియారుఁ ♦ గొఁగిలియిత్తునే
 నిష్కడు నీకెవ్వ ♦ రిత్తురయ్య

తే| గీ|| కటకటా పాపదైవంబు ♦ గోమమొదలు
 పెట్టితోడను సంతోష ♦ పెట్టితుదకు
 మనలనెడఁబాయఁగాకేసె ♦ మూయవేష
 ధారి యనుమాటలన్నియ ♦ దాహమాయె.

ప॥ అని హయరాజంబు కడకున్నది దానిమేను నీవురుచు కన్నులనీళ్లు
దుడుచుచు నిట్లనియె.

సీ॥ సమయంబునకుదన ♦ సాహిణిలేకున్న
నీమేనునలిచెడు ♦ సామియేడి
శివగవప్పలను తీ ♦ యనిపంచదారయు
గలిపినీక్కిడునట్టి ♦ కాంతుడేడి
కనిపశాసుగనుజూలు ♦ గతించిమొగముపై
వెంట్రుకలుంచెడి ♦ వీరుడేడి
చెలువుగాఁ గల్గకం ♦ దెలుగట్టి పై నెక్కి
పరగనాడించెడి ♦ సరసుడేడి

తే॥ గీ॥ పవలుతేయును నీపైన ♦ ప్రాణములిడి
అన్నివిధములఁ పోషించు ♦ చున్నతేడు
నిన్ను నన్నునువిడనాడి ♦ యున్నవాడు
నాయమైయున్నదమ్మ యిం ♦ దాయుధమ్మ.

ఉ॥ ఉక్కునయన్నియాయుధము ♦ లూనిరవి ప్రతిభద్రలిర్చినికా
నెక్కెడువాడు శత్రువుల ♦ నేర్చెడివాడు భయప్రకంపనం
బెక్కడలేనివాడు నిజ ♦ హేతివడి న్నభిసించువాడునే
దెక్కడనున్నవాడొ మన ♦ కెవ్వరుదిక్కిఁగ వీతిరత్నమా

ప॥ అని దిక్కులన్నరిశీలించి కనుకొలఁకులఁగారు శోకవారిస్తుడుచు
కొనుచు శిరఃకంపంబొనర్చుకొంచు మఃఖరసంబుతో

సీ॥ తూర్పుదిక్కాంతమ ♦ చుభకాంతుఁజూచితే
తొగలఁజూయనిమీరు ♦ మొగమువాడు
దక్షిణాంగన మడు ♦ దారేశుగాంచితె
కనుబొమలొక్కర ♦ గల్గువాడు

పడమర తిలినాడు ♦ భర్తనుగంటివె

మొలకమీసలచేతఁ ♦ గులుకువాఁడు

ఉత్తరరమణిమ ♦ చ్చిత్రేకుగానవె

తభుకైన చెక్కుట ♦ ద్దములవాఁడు

తే॥ గీ॥ పరగఁ గగనమ్మనీకుఁ ♦ గన్పట్టెనమ్మ

నావిభుఁడు నీటుకాఁడు కె ♦ మోవివాఁడు

క్షితిదరగళమ్మ యెఱిగితేఁ ♦ జెప్పనమ్మ

నాపియుండగుజేఁడు మ ♦ న్నదునిజోఁడు

వ॥ అని గగనదేవతస్సార్చి నమస్కరించి చేతులుజోడించి మృదు
మధురవాక్కులతో నిట్లనియె

ఉ॥ తల్లినిజంబుజెప్పటకుఁ ♦ దైవమునిన్ను శృంజించెగాననా
యుల్లమువల్లవింపగ మ ♦ హేమాజ్వల విక్రమశాలి నామనో
వల్లభుఁడౌడ సత్యముగ ♦ భాస్వరమా భవదీయవాక్కుల
జ్వలగఁదెల్పి నీకుశము ♦ సర్వదిశల్యడి నిండఁజేయుమా.

వ॥ ఇట్లు స్తుతిఁజేసినను గగనదేవత వత్స్యుత్తరంబియ్యకున్న నిబిడ
దుఃఖసమాశ్రాంతయై మోచాఫలస్వాదు వాచానికరంబులతో

సీ॥ శ్రీరమావాణింద ♦ దారాఘముఖసతీ

ననుతస్సురద్గుణ ♦ హేళికాళి

కమనీయకస్తూరి ♦ ఘనసారచందన

పరిలిప్తసత్కుచ ♦ హేళికాళి

పృథుతరస్వీయకి ♦ రీటరత్నన్యతి

హృతచండవైశాఖ ♦ హేళికాళి

సురనాథయమధర్మ ♦ వరుణకుబేరాద్య

హీనసదాభక్తి ♦ హేళికాళి

తే॥ గీ॥ రూఢకుంతల సందోహః • రుచిచయజితః.

గాఢబంధర వరగరు • త్కాళికాళి

మహిష దానవమస్తక • మధనకరణ

కృతవినిష్ఠుర తరరణ • కేళికాళి

ఉ॥ దండము దండమమ్మనినుఁ • దప్పక వేడితి నమ్మయిప్పుడే
గండముఁ బాపినామగని • గ్రక్కుననాదరిఁ జేర్చినీయళః
కాండము దిక్కులన్నిలిపి • గౌరవమున్గొనవమ్మ మత్తవే
దండనమానయానబల • దర్శనమున్నతి కాళికానతి.

చ॥ ఇష్టిధంబున స్తనవాస్త్రపిరోధి వధూటిన్సూర్చి స్తోత్రంబుంజేయు
చున్న కామమంజరి స్తదాలయ పూజానియగు నొక్క మధ్యవయః
కాంతజూచి తదీయ విలాసలావణ్యంబుల కత్యాశ్చర్యంబొంది
జోలాయమాన మానసమై యాకుండరదన కిట్లనియె

చ॥ ఎవరివధూటివమ్మ గురుఁ • డెవ్వడు తల్లియెవరై యేడనీ
భవనము నొటివైనిచటఁ • బాపునమంచతి చింతఁజెంది యు
న్ననగునుమంతయైన యెడఁ • దాల్చక యుండుటకేమి హేతువో
మరిమెఱుంగఁజెప్పముపి • వేకకలంప కలాసంయుతా.

చ॥ అమ్మయి యీ పెయ్యెవ్వరోయని సందేహించిక నీవెందుకొరకిట్లం
గలార్చు చున్నదానవో సవిస్తరింబుగాఁదెల్పు నాచేతనైనసా హా
యంబొనర్చెద నీవు నాకు కూతురివంటిదానవు నేను బుట్టిననాట
నుండి పరులకష్టంబులు జూచిం సహింపనోపఁ గాన యోచించుము
అనెడుపలుకులకలరి నారమణిన్గవుగలించుకొని కనుగొలఁకుల నీళ్లు
రాలుచు మహాదైత్యరసంబుతో

ద్వి॥ తెరవనేనేమని • దెలుపుదునమ్మ

గరితనాజన్మాది • కథలు నీకీవుడు

పొలుచునాగపురంబుఁ బుట్టినయూరు
 బలుఁడు ధర్మధ్వజఁ బ్రభుఁడు నాతండ్రి
 సరవిత్ఁ గామమం జరియని పేరు
 బరగునునాకు శుం భద్రతితోడ
 మామామ సింహళఁ మనుజనాథుండు
 హేమాంగదుఁడు మామఁ కేశ్వరుఁడమ్మ
 విద పుట్టిన నాటఁ నుండియుసౌఖ్య
 మవిరళగతిఁజెంది తహరహంబులను
 నాచక్కఁదనమెల్ల నయవృత్తితోడ
 దాచకఁ పటమునఁ దల్లొత్తవాసి
 పేర్ని వివృలకిచ్చి పెంపుగాఁబంప
 నర్మలవారుదే శాటనమెలమిఁ
 జేసి సింహళరాజ శేఖరసుతుని
 వాసిగాఁగొనితెచ్చి వలనుగాఁజూప
 నాతండ్రియతనికి నన్నిచ్చి పెండ్లి
 ఖ్యాతిమీఱఁగఁ జేసె క్షౌఢ్రునురులలర
 అంతటకొన్నాఁచి నతిసౌఖ్యమంది
 కాంతుఁడుదన చూరు గనుగొనివేడ్క
 బోవఁజూచిననేను పొందుగారాగ
 నీవీతికై నెక్కి నిద్దరమిటకు
 వచ్చుచో నాతండ్రి వలనుగాఁదనకు
 మచ్చిగఁదెల్పక మదవతిఁగొందుఁ
 బోవుచున్నాఁడు పోయిమీఱతని
 వావిరిబట్టుక వత్తురుగాక
 అనిపంప నేనాస మాన్విరంబుగను
 మనుఁడు నీతిధ్వజ కదనశూరుండు

వచ్చిపైబడువేళ ♦ వరుడునాయంక
 మెచ్చుగాఁబరిధాన ♦ మేర్పడ నిద్ర
 నూల్కానుతరిలేప ♦ నొల్లకమదిని
 యల్కచేనేలేచి ♦ హరినెక్కివారి
 నెదిరించికొందఱ ♦ నేడైరగూల్చి
 మదలీలఁ గొందఱి ♦ మదమణిఁగించి
 చిందరవందరఁ ♦ కేసిన వార
 లందఱు చీకాకు ♦ నందియుఁబోవ
 పతితోడఁగూడి శుం ♦ భల్లీలనిటకు
 హితవాప్తుఁ జనుదెంచి ♦ నీగుడినుండి
 ఆఁకలియగుటచే ♦ యక్కటపఱిని
 రూకయొక్కటియిచ్చి ♦ రుచిగలభోజ
 నార్హ వస్తువులు తె ♦ మ్మనివేడ్కఁబల్క
 గర్హించ కతఁడు చ ♦ క్కని కూర్చితోడ
 ఘోటకంబునునన్నఁ ♦ గుదురుగానిచటఁ
 బాటవంబుననుంచి ♦ భామరో గడియ
 కరుగుదెంచెదనని ♦ యఱిఁగెనీపురికి
 కరుణగల్గినవాడుఁ ♦ కామినీమరుఁడు
 పటుపరాక్రమశాలి ♦ పండిత ప్రియుఁడు
 చటులమాణిక్యాంశు ♦ జాలభూషణుఁడు
 చక్కనివారిలోఁ ♦ జక్కని హేడు
 అక్కపోయినపోక ♦ యంతియేగాక
 బాడబొత్తిగలేడు ♦ చానయేమందు
 నీడ న్నన్నోచు వా ♦ రెవ్వరు పుట్టి
 నింటికి కీడైతి ♦ నికనేదితోవ
 కంటకులెవరైన ♦ కదనంబునకును

గంటుకపోయిరో ♦ గల్పుకొసంగ
తంటాలెఱుంగని ♦ దానికినాకు
ఎక్కువకష్టంబు ♦ లిప్పుడుగల్గె
నక్కమలాక్షుని ♦ నరగడియైన
చెలియగోవిడనాడి ♦ జీవించ గొత్త
పలి రాఘవుని పాద ♦ పద్మంబులాన

తే॥ గీ॥ అనుచుఁ బల్కెడిచెలిపల్కు ♦ లాలకించి
యతి కృపారసమాల్మలో ♦ నల్లకొనఁగ
కామమంజరి చెక్కిల్లు ♦ గలయఁదువ్వ
అవును పూజారిభామ నూ ♦ ట్లాడెనిటుల

దర్శన—శుద్ధకాంభోజరాగం—ఆదితాళం

కాంతరో యీదింతవిడవమ్మ - నామాట గైకొని ।కాం॥
సంతసముమది - నిధితునిను మె - ప్పింతునిఁ న - వ్వింతునిజముగా॥
బేలవై యీ - లీలనుండఁగ - బాలజూడఁగ - జాలనిక్కము ।కాం॥
బోటివినునా - మేటి నేస్తము - పాటిలివల - దోటఁజెందఁగ॥
పూనికోమటి - నేనివీరా - ఘేన కొత్తప - లీశునెంచును ।కాం॥

శా॥ నావెంటన్నదెమ్ముపోదమిఁక వి ♦ న్నాణెంబుఁజేకూరఁగా
నీవీవేళ ప్రయాసమొందుచును జ ♦ న్నేయుండ మాయుంటిలో
నీ వేరతి భుజింపఁగోరినను వాని ♦ నిస్సూర్తు సందేహమే
లా విద్యుచ్ఛవిగాత్ర నీవరుని లీ ♦ లనెచ్చి నీకిచ్చెదన్

కం దార్ధము .

సందేహము నామాటల ♦ యం దేమియుగల్గినీని ♦ యదిమా
నుము రాఘండుముకేముఖ తురగయుతముగ ♦ తొందరగా లేచి

రమ్మి • తోయజన్మేత • సావర్ణాతి • చ్చాయనద్విత • యాయెడ
రాత్రిమెం • డాయె మగవాడులే • డాయె నీవికఁ జాగు
సేయఁగవలవను • ధీయుతశాలి • సంపూజిత • శ్రీయుగ్వనమాలి.

స॥ అని యిన్విధంబున నవ్వసుభాధగస్తన కుపదేశించి కొంతమఃఖంబున
నయించి మందయానంబులన్తోడ్కొని చని నిజాలయసంస్థితంజేసి
సమస్త భోజనపవార్థంబులిడిన నాకొమ్మ యెమ్మెకాని పైన్గొమ్మిన
పరితాపంబున నర్థిభోజనంబొనర్చి తద్వహిణియైనతి నొక్కపక్క
పై న్మేనుంజేర్చి నిద్రించనేరక యా కుండగదనన్గాంచి యిట్లనియె.

సీ॥ సరవితో న్నాప్రియుఁ • జాడఁ దెచ్చినఁజాలు
తరుణిరో కాసుల • దండయిత్తు
సంపుగా నృపమాళిఁ • జూచివచ్చినఁజాలు
వెలఁదిరవ్వలనాను • వేడ్కనిత్తు
అధిపునితోడ మా • ట్లాడివచ్చినఁజాలు
కలికి తెల్లనిరాళ్ళ • కమ్మలిత్తు
ఎలమినాతని భావ • మెఱిగివచ్చినఁజాలు
కాంతనో బంగారు • కంటెయిత్తు

గీ॥ చెన్నదోఁగ నెచ్చట • నున్నగాని
పాడిమీఱఁగఁ జెలికాని • తోడితెచ్చి
కొక్కిరిదీరఁగ ననువానిఁ • గూర్చితేని
అగ్రహంబొసంగెద • నమ్మపొమ్ము॥

కం॥ పతిగూర్తుననుచు నాతో
ప్రతిస యొనర్చితివిగాన • పట్టేతణ త
ద్గతిజని పురమెల్లను హిత
మతివై వెదకి నృపుఁడెచ్చి • మన్నింపగదే॥

ప|| ఇష్టిధంబునన్గొనియాడిన నా యింతిపల్కుల కంతరంగంబునన్మచ్చి
ఆ పూజారిణి తత్పట్టణంబునన్లల సమస్తవీధుల ననేక మర్కగృహం
బుల వెదకి వేసారి క్రమ్మరిపోయిన కార్యభంగమునకున్వెరచి అదు
ర్వాతఁ యమ్మించుబోణికెఱింగించ సంకోచించి చెప్పక తప్పనికతం
బున నిజనికేతనంబుజ్జేరి గద్గదస్వరంబుతోఁ దద్వృత్తాంతంబెరిగిం
చిన నుల్లంబు ఝల్లసి నొల్లనోయి కొంతదడవునకుఁదెలసి దుఃఖత
స్వాంతయై.

సీ|| పురిలోనఁజొచ్చెనే ♦ వరకై నవచ్చునో
యనునాసలన్ని నేఁ ♦ డణిగిపోయె
ననుఁబాసి యొకచోట ♦ ననువుగానుండఁడం
చును నాసలన్ని నేఁ ♦ డణిగిపోయె
కపటంబుబూనఁ డె ♦ క్కడనున్న రాగలం
డనునాసలన్ని నేఁ ♦ డణిగిపోయె
తురగంబుపైనున్న ♦ మరులుదేకుండునా
యనునాసలన్ని నేఁ ♦ డణిగిపోయె

తే|| గీ|| తుదకు నీ మానినీమణి ♦ ముదమెలర్చఁ
బట్టణంబెల్లదిరిగి ♦ నెప్పట్టునెనఁ
దోడితెచ్చుటంచను ♦ దొడ్డకోర్కి
యొక్కటుగడను నందీరె ♦ యొక్కటకట

ప|| ఇట్లునిజప్రాణ నాథావలోకన భ్రాంతికంతంఁగాయంబొదవిన చింతా
క్రాంతస్వాంతయై మనోకాంతున్సూర్చి

దర్శ్య—కాపిరాగం—తాళంఆట

హాన్యపాలా - హామీహనాంగ - సూన్యతైక - శుద్ధాచారా||హా||
శ్రుప్రాణంబు - లిక నిల్పఁ - జాలా - నాపాపానా - నాథ
రావేలా ||హాన్య||

ఈపులేని - యీలోకమేలా - పావన న - స్వామీలా ॥౧౪॥
నిరతిము కోమటి - నేని వీరయ్య - వరడుడా కొత్త - పలివారి
నెంచు ॥హాస్య॥

ప॥ అని యనేకవిధంబుల స్వీకరించి ప్రాణత్యాగంబున కాయత్రపడి
కాళికాలయ నికటంబునం జేర్పరపించిన గుండంబునం బ్రజ్వలెల్లు
మహాగ్నికింబ్రణమిల్లి చేతులుజోడించి.

సీ॥ తల్లిదండ్రులతోడఁ ♦ దగవుగల్గినమానె
చెలులెల్లఁ గోపగిం ♦ చిననుమానె
పెంచినమంత్రితో ♦ మించిపోరినమానె
నొంటిమైభర్తతో ♦ నుంటమానె
ఊరివారెల్ల న ♦ స్థూరఁజేసినమానె
మిన్నసుఖంబు లే ♦ కున్నమానెఁ
గడగండ్లుపైఁబై ♦ గ్రమ్మివేచినమానె
గ్రన్ననఁబెరవోట ♦ నన్నమానె

తే॥ గీ॥ జన్మజన్మంబులకునాకు ♦ సరసుఁడైన
మఱియు నాచూడ్కులకు నవ ♦ మారుఁడైన
సజయ పేమాంగదస్యపాల ♦ బాలవరుఁడు
భర్తగాఁగోరుదాన ♦ నీపాదమాన.

ప॥ అని గుండంబులో ధుమికెనంత

ఉ॥ నిర్దారబట్టుచున్నదియె ♦ నీకు నృపాలక భోగకాంతచేఁ
దిద్దినపూలపాన్వవయి ♦ దిక్కులునిండఁగ మండుమంటలో
ముద్దులమూట నీగరిత ♦ పొల్పుగ నిన్లనలేకధూకె ను
మ్మిద్ది నిజమ్మలెమ్మ గను ♦ మిప్పుడనేఁ గగనాధిదేవత

ప॥ అనుపలుకులకులికిపడి దిగ్గునలేచి భోగాంగన యడ్డఁగించిన నిలువక
తద్గుండంబుకడకగుగుదెంచి

తే॥ హాతరలాక్షి హాసుగుణ ♦ హానవమోహనగౌత హాసతీ
హాతరపద్మవక్త్ర) కరు ♦ కాలయ హామృగరాజమధ్యమా
హాతిలపుష్పనాస శర ♦ కాగతవత్సల హామనోహరీ
హాతపనీయవిగ్రహ సు ♦ ధాధరనన్విడి పోవన్యాయమా.

సీ॥ సుకమేల నీతిపు ♦ స్తకమేలఁజూడఁగాఁ

బాలనీవీలీలఁ ♦ గాలిపోవ

పురమేలఁబచ్చిక ♦ పురమేలఁదావికై

బాలనీవీలీలఁ ♦ గాలిపోవ

ధనమేల శత్రుబం ♦ ధనమేలనిఁకనాకుఁ

బాలనీవీలీలఁ ♦ గాలిపోవ

హరియేల సుకృపాల ♦ హరియేల జనులపై

బాల నీవీలీల ♦ గాలిపోవ

తే॥ గీ॥ కటకటా నిన్నఁబాసియే ♦ గతిజరింతు

నెటులభరియింతు నెవ్వరి ♦ నిఁకనరింతు

సత్యగతి జితకుంజరి ♦ సరసకామ

మంజరీవత్తు నినుఁగూడ ♦ మమతతోడ

సీ॥ మందారకుసుమము ♦ ల్మరిశిలఁగల భర్మ

వలయుయేభార్యగా ♦ వలయునాకు

ముద్దులమూటయై ♦ మురిపెంబుఁజూపిన

శలికియే భార్యగా ♦ వలయునాకు

వగఁజెందిన న్నగా ♦ దిగఁజూచితలయూచుఁ

జెలువయే భార్యగా ♦ వలయునాకు

వలరాజుకేళిలో ♦ వలఁజక్కువరచిన

లలనయే భార్యగా ♦ వలయునాకు

తే॥ గీ॥ నలమినేనెన్ని జన్మంబు ♦ లెత్తియున్న

నన్నిజన్మంబులీ మోహ ♦ నాంగియెత్తి

మనసుదీరంగననూడి ♦ మలయవలయుఁ

బావనచరిత్రయోయగ్ని ♦ పవనమిత్ర.

చ॥ పలుచనిచెక్కులన్నుధల ♦ బావికి ఓటగుమోవిలేనల
 న్గలఁచిన పల్కులుగ్గలిఁగి ♦ నన్నుసుఖంబులనేలినట్టి యీ
 కలికి విరక్తిగుండమునఁ ♦ గాపురమున్నదిగానఁ దానితో
 మెలఁగగ నేనుఁజూయెదను ♦ మీ రవిచక్రములు సెల్వొసంగుడి.

వ॥ అని యివ్వధంబున రాజన్యశేఖరుండు గుండంబున స్తుమికినఁ
 దద్వార్తయెఱింగి వేశ్యాశిఖామణియగు విలాసవతి తద్గుండంబు
 కడకరుఁగుఁడెంచి రోదనంబుఁజేయుచు

దర్శు—తోడిరాగం—జుల్యతాళం

నృపశిఖామణి - నిన్నిపుడు విడనాడినే - నెటువలె బ్రతికెద ॥నృ॥
 అతిరతినన్నూడు - కతమున -- నీభార్య - మతిఁజెడి యగ్గిలో -
 మాయమైపోయెను ॥నృ॥
 ఈపాపమునకెల్ల - నేపాత్రురాలను - నీపాదయుగమాన - నేవత్తు
 నిన్నాన ॥నృ॥
 నీటుగాఁ గోమటి - నేనివీరయ్యను - ఛాటిగానేలు కొ - త్తపలీశు
 దయలేదు ॥నృ॥

వ॥ అని విలాసవతి యగ్నిఁ బ్రవేశించినఁ దన వెంటనంటియున్న చంద్ర
 ముఖయను దాసీరత్నంబుఁ గొంతనేపాలోచించియు మువ్వరిచాపు
 లకు పరితపించి పావకునిన్నూర్చి చేతులుజోడించి

క॥ ఈమువ్వరిచాపులకును
 నేమొదలిటిదానఁగాన ♦ నేనికనుండ
 న్నామోదమెనయఁదెదకుఁ గృ
 పామహితుఁడనిన్నుజొత్తు ♦ పావనమొందక.

వ॥ అనియు చంద్రముఃఖయు స్గుండంబులో ధుమికిన సంతకాళికాదేవి

వారందఱి నిశ్చలహృదయంబుల కానందంబొంది అందఱినిష్ఠులనీ వి
తులజ్ఞేసిన వారందఱుత్పలతామరన నేత్రంబుల నక్కాళికాదేవినఁ
జూచి తత్పాదంబులకు స్పృహమిల్లి నయపూర్వకంబుగా

పంచామరము.

నమోనమో సరోజలోచ ధ నా శివప్రియేనదా
నమోనమో బుధానుభోష ధ గా హరిప్రియేడితా
నమోనమోనమో ప్రదాన ధ నవ్యహస్తకంకణా
నమోనమో సమస్తలోక ధ నాథ బాధభంజనా

వ॥ అని స్తోత్రంబొనర్చి పిమ్మట హేమాంగదుం డంగజ బాణ భగ్గు
హృదయుండై కామమంజరికరంబు తన కరంబునన్గీల్చి లాలించఁ
దలచి యిట్లనియె.

సంవాదము—యాలలు

హే॥ ఇంతసాహసంబుఁజేసి - తింతలోనెత్తొందరించి - కాంతనీకుఁ
గొపమేలూనె - ఓకామమంజరీ - శాంతసుంత నెటులఁబోయెనే॥

కా॥ ఎంతవాడవసాహ యుక్తి - సంతారించి మాట్లాడెదవు -
వెంతలాయె నీదుచెయ్యులు - ఓవో - ప్రాణనాథ - పతముసాధించఁ
బోదువు॥

హే॥ గ్రాముమూలపరిశ్రాంతి - క్షకషకషకపఁ దిరిగితిరిగి - భామ
పొందనైతిప్పిమ్ము - ఓకామమంజరీ - యేమనిజెప్పమఁ గవుము॥

కా॥ దొరుకకుంటమా నెనీవు - సరగునవచ్చితేఁగాదా - తరుణి
యన్న మాటయెఱుంగవా - ఓవో - ప్రాణనాథ పరులెవా
రున్నారనన్నోవ॥

హే॥ ఇయ్యుడిదఁజూచియన్న - మియ్యగాఁ జీవించినాడ - యి
య్యెడనేరంబూనినాడ - ఓకామమంజరీ - తొయ్యలినన్నేలు నీ
వాడ॥

కా॥ విసదాని-కేమాయని - న్న దెవ్వరోస్థపాల పూనినీడు
దర్శనమాయెను - ఓవో - ప్రాణనాథ-కానున్నది కానేకానాయె॥

హే॥ నాతప్పలేమైననుం బ - నాతీవానినల్లమాని - కాతరో
నన్గవుగలిచినె - ఓ కామమంజరి - నీతితోడి ప్రేముడించినె॥

కా॥ కోమటినేనివీరయ్య - కామదుఁడు కొత్తపల్లి - ధాముడైన
రాముఁడుబోచె - ఓవో - ప్రాణనాథా - వేమరు చల్లగాలిపించె॥

ఉ॥ బోగముదైన యీచెలియి • పుణ్యచరిత్ర పరోపకారి య
భ్యాగత రక్షణోత్సవ శు • భాంగి భవత్ప్రియగానఁ దాసితో
నీగగనప్రమధ్యుర • హిన్దోని పోదము రమ్మయింటికి
సాగరరాడ్గభీరమ్మగ • శౌర్యచిహ్నబలప్రభంజనా.

వ॥ అనివలికిన సంతసించి విలాసవతి చంద్రముఖ లక్ష్మణతాత్పర్యము
నకు స్వేణమిల్లిరి, అనంతరంబ హేమాంగదుండు వారల బల్బులకి
కాసీనల్లనేసి తానిం దాయుధంబు నందధిష్టించి తగువైభవంబుతో
నిజరాష్ట్రంబగు సింహళంబునకుఁజనియె. అనిచెప్పిన విక్రమా
ర్కుండు సంతసించెనంత.

మంగళహారతి—రాగం కేదారగాళ తాళం ఆది.

మంగళం శ్రీ-రంగనజ్జన - సంగమంతల - భృంగ- రంగ - స్మంగ
కాంగ ॥మంగళ॥

శుంగ ఖగఃతు - రంగపుష్పితకు - రంగకల్పవ - భంగ - చంగ-
లింగనత ॥మంగళం॥

హరికొమ్మభ - హరిదైత్యవి - దారిపూర్ణిమ - సార-సారి-
చారుముఖ ॥మంగళం॥

ధీరసత్కవి - వారనిత్యా - ధారకల్పక - హర-హీర-
తారకిలి ॥మంగళం॥

నీల-బాలతమాలబంధర-నీలకర్పూర-చేల-నీలా-లోల-శ్రీలమ॥

బాల-తులసీ-మాలశ్రవ-కాలకరుణ-జాల-తాలో - త్తాలే -
మ్యాస- || మంగళం ||

భూమి కొత్తివ- లీమహిజా- కామసంగర- భీమ - కామ-కామ
గూఢ- || మంగళం ||

నీమకోమటి- నేనివీరయ- కామ దాయక- రామ- ధామ- ధామ
వంశ- || మంగళం ||

మంగళహారతి- తోడిరాగం- జల్పతాళం.

హరితిమగోరాఘవ- మంగ- శారతిదుగోరాఘవా- హరితిగొన
వయ్య-హరి-పిహరి నీ-చేరువ-జేరినవారమయ్య- కారుణ్యమయ
భావ-ధానుజీవాదేవ-మారిశ తాకార-మాక్తికయుతహర||హరితి||
నీరాజన గురు-నీర్దు ? బును-నీరాప్తపాలన-నీకూరిమి- యేరా
జులందున నెఱుంగము నిక్కము-దారితిభృగురామ-దైత్యసంఘ
విరామ- || హరితి ||

నగదితవానర-బృందసత్కవిజన-సుందారనినుజూడ-మాకందము-
మందారాచలధీర-మాధుర్మివాహ్నర-కుండరదన భక్త - కువ
లయహిమకర, || హరితి ||

పూనికగోమటి-నేనివీరయ్యకు-మానితార్థములిచ్చి మన్నించెడి -
భానుగోత్రజ కొత్త-పల్లి సావర్ణని-ధాననర్వార్ధ సు-ధాన భక్తా
ధీన- || హరితి ||

మంగళ హారతి.

పనితరో మంగళ హారతులిప్వరే - యినకుల జలనిధిసోమునకు -
జక్కని - మనసిజ రూపునకు - దశరథ - జనపతి తనయునకు -
దానవి - ననిలోఁ గూల్చిన - ఘనబలాధ్యునకు - మునియోగ
ముఁగా - చిన నరవరునకు || పనితరో ||

హరుకోదండము విఱచియు సీతనుఁ - బరిణయ మొడినశూరునకు -
దండక - ధరణివిహారునకు - శిరముఖ - సురరిపు దూరునకు -

కామమంజరీ పరిణయము,

వాలిని - బరిమాంబియురవి - భవుని వృక్షచర - పురినేలిందిన-
పురుషోత్తమునకు || ౬ ||

అనిలజుచే మైథిలివార్తనువిని - వనచరయుతుడగు భూవునకు -
రావణు - ననజుని బ్రోచినదేవునకు - సేకుపు - వనధిగిగట్టిన
ధీరునకు - దశశిరు - దునుమాడియువే - జనకజుడోడ్చొని -
చని సాకేతను - మనిషిన ఘననకు || వనితరొ ||

కోమటినేని సు - కలుడగు వీరయ - కనుసిరులిడు శ్రీరాము
నకు -- సీరద - శ్యామలదేహునకు - గొత్తవ-లీమణిధామునకు -
గమలజ - కోమలాననలు - గుమ్మలై పాతము - లామోదం
బుల - హస్తములంటిము || వనితరొ ||

ఇది శ్రీ గిరిపాటివాస శ్రీమద్రామచంద్ర సమ్యగనుగ్రహపాదిత

సరస కవితా విద్విత్కృతేయ స గోత్ర సరికొండకోటమ

రాజపుత్ర సుబ్బరాజ సోదర రామరాజకవి

విరచితంబైన కామమంజరీ పరిణయము

వీధినాటకము సంపూర్ణము.

